

III RIIGIKOGU

4. istungjärk. Protokoll nr. 105 (15).

1927. a.

III Riigikogu koosolek 17. novembril
1927. a. kell 10.

Kokku on tulnud 92 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, siseminister **J. Hünerson**, sõjaminister **N. Reek**, kohtuminister **O. Tief**, haridusminister **J. Lattik**, teedeminister **A. Kerem**, töö- ja hooletandeminister **J. Masing**, põllutöominister **O. Köster**, kaubandus- ja tööstusminister **K. Kornel**.

Päevakord:

1. Riigi majandusnõukogu täiendavad valimised.

2. Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele ärevust-tekivate kuulujuttude laialilaotamise kohta.

3. Eesti-Poola vahelise kauba- ja laevandus- lepingu ja tema lõpuprotokollide kinnitamise seadus — III lugemisel.

4. Riigikassatähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seaduse, rahaseaduse ja Eesti Panga põhikirja („R. T.“ nr. 48 — 1927. a.) elluviimise seadus — II lugemisel.

5. Linnade ja alevite maaga varustamise seadus — II lugemisel.

6. Riigi põlevkivitööstuse põhimäärus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

7. Välismaalaste mahajäänud varanduste korraldamise seadus — II lugemisel.

8. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

9. „Ühisus Tartu eksporttapamajale“ riikliku laenu andmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

Juhataja **R. Penno**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Teadaandmine Vabariigi Valitsusele tagasiantud seaduseelnõu kohta.

2. Riigi majandusnõukogu täiendavad valimised.

3. Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele ärevust-tekivate kuulujuttude laialilaotamise kohta.

kõmulisi teateid ilmuma „põrandaaluste kommunistide tegevusest Eestis.“

Need teated ilmusid 5. aug. s. a. alates „Päevaleht“ nr. 210. kuni ligema ajani, ja võib olla ilmub neid veelgi. Üks teade hirmuäratavam ja kohutavam kui teine.

Neis teadetes räägitakse röövimistest, tapmistest, tapmiskavatsustest, salakuulamistest võõra riigi kasuks; nimetatakse nimesid, kes tapsid, või keda tapeti või kavatseti tappa, maju ja majakeldreid, kus tapetute laibad maetud j.n.e. niisuguse täpsusega, nagu oleks kirjutaja ise arjaosaline ja asi täiesti avalik.

Vabariigi Valitsus, kelle käsutada siseministri kaudu meie suurearvuline ja suuresti kiidetud välis-, kriminaal- kui ka kaitsepolitsei seisab ja kelle kohus selle järele valvata, et kõik vabariigi kodanikud rahulikult elada saaksid ja mitte ilmaaegu ärevusse ei aetaks, ei ole — vähemast avalikult — midagi teinud, et sarnaste hirmuäratavate kuulujuttude laialilaotamist takistada.

Ei ole ime, kui kodanikkude keskel arvamine maad võtab, et kõik sarnased kirjutused kaitsepolitsei korraldusel ja Vabariigi Valitsuse teadmisel sünnivad.

Sekretär **J. Piiskar**: Riigikogu juhatause poolt on antud kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse täiendamise seadus tagasi Vabariigi Valitsusele.

Nähtava enamusega valitakse riigi majandusnõukogusse L. Raudkepi asemele Fr. Akel (krst).

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Pärast seda, kui 3. augusti õhtul s. a. põrandaalune tegelane A. Leiner kinnivõtmise ajal vastuhakkamise korral surmatud ja mõned teised, keda Leineriga ühenduses olemises kahtlustati, kaitsepolitsei korraldusel areteeritud said, hakkas ajaleht „Päevalehes“

Et ärevusele, mis sarnased kirjutused on tekkinud, piiri panna, sellepärast palume Vabariigi Valitsuselt alljärgnevate küsimiste peale seletust:

1) Kas on Vabariigi Valitsusel teada need „Päevalehe“ kirjeldused — alates 5. aug. s. a. kuni viimase ajani ja milles räägitakse mitmesugustest kommunistide hirmutegudest ja kavatsustest Eestis?

2) Kui ja — kas vastavad need tõele ja miks ei ole kurjategijaid vastutusele võetud?

3) Kui need kirjutused tõele ei vasta, miks ei võeta siis ajaleht „Päevaleht“ valedeteade laialilaotamise pärast vastutusele nagu mõni teine ajaleht?

E. t. p. Riigikogu rühma nimel:

Tallinnas, Rkl. H. Martinson.

8. nov. 1927. A. Sprenk.

T. Maurer.“)

H. Martinson (tp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Oktoobrikuu viimsete päevade sees — ma täpselt ei mäleta, kas 24. või 25. oktoobril s. a., — käis teade läbi Eesti ajakirjandusest, et siseminister olla ajakirjanduse esindajad oma juurde kutsunud ja neile teatavaks teinud, et temal olla teada, et Eestis elavad Vene monarhistid kavatsevad mingisugust terroristlikku akti toime panna; Vabariigi Valitsuse poolt olla aga kõik abinõud käsile võetud, et neid kuritegelisi kavatsusi paraliseerida, ja sellepärast ei olla ärevuseks mingit põhjust. Nii umbes. Täpselt ma seda teksti ei mäleta, ja ühtki ajalehte, milles sarnane teade ilmus, pole mul praegu käepärast.

Arvan aga, et see puudumine väga suurt viga ei tee, ja lugupeetud Riigikogu liikmed enam-vähem kõik seda juhtumist mäletavad ja minuga ühel arvamisel olid ja meie politsei „hoolsust“ ja valitsuse „muret kodanikkude ärevuse pärast“ küllalt imestada ei jõudnud, kes juba enne, kui ärevuseks veel mingit põhjustki polnud, inimesi ajakirjanduse kaudu hoiatama tõttas, et nad ärevusse ei satuks, kui midagi peaks juhtuma.

Väga kiiduväärt tegu! Kahju ainult, et see alati ei juhtu. Ka mitte siiski, kui ärevuseks juba kõige tõsisemad põhjused on olnud. Näiteks ilmusid pärast 3. augusti, mil kommunistlik põrandaalune tegelane Aleksander Leiner tulevahetuses kaitsepolitseiga — kes teda tabama tuli — surma sai, selle juhtumise ja teiste tema arvatavate seltsiliste areteerimise üle ajalehtedes kõiksugused kirjeldused, millest järeldada võis, et kaitsepolitseil juba ammugi enne seda juhtumist kõik meie põrandaaluste tegevus viimse peensuseni teada oli ja meelega selle liikumise likvideerimisega viivitas.

„Päevaleht“ nr. 211. 6. augustil hakkavad juba ilmuma kõmulised paljastused hästi silmatorkavate pealkirjadega, näiteks: „Kommunistlikud kollektiivid üle maa. Võimalikud veel mitmed areteerimised.“ j.n.e.

Juba järgmises numbris teab „Päevaleht“, et 100—200 inimest „punast abi“ saanud ja A. Leineri käest iga kuu umbes 200—400,000 marka läbi käinud.

Nr. 219. 14. augustil on juba hoopis laiemad teated sees. Muu seas on siin öeldud: Aleksander Leineri taskust leitud materjalide põhjal on selgunud, et surmasaanud põrandaalune kommunistliku partei keskkomitee juht on suutnud luua kollektiivide võrgu üle maa, millesse segatud üle saja inimese. Kas nende isikute vastu mingisuguseid samme tarvitusele võetakse, seda pole ametivõimud veel otsustanud. Tuleb päris tahtmata küsimus, kust „Päevaleht“ need teated võttis, sest ametlikult poolt ju mingisuguseid andmeid ega informatsiooni ei antud, nagu sõnumi lõpul on öeldud. „Päevaleht“ nr. 219. — 14. augustist on juba muu seas öeldud, et „Priidu“ kõrgmaks ülemuseks olla Tallinnas ühes asutuses teeniv isik. Tema aset täidab nüüd uus inimene. Edasi teatakse, et miljon marka „Mopri“ summased välja jagatud. Edasi, et käesoleval aastal maikuul hakkasid põrandaalustes ringkondades tasapisi jutud liikuma kõmulistest rahade kõrvaldamisest ja onupojapolitika ajamisest. Siis on veel teada, et üks tähtsam tegelane, kes siiaaani rahulikult Moskvas kindralstaabi poliitilise komissari kohal istus, sai kuulda siinsetest intriigidest ja otsustas kohapeale kontrollima sõita. 13. juulil s. a jõudis ta Tallinna ja asus oma vanasse konspiratiivkorterisse P. Tirkmani majja. Kuid nähes siin valitsevat lodevust organiseerimistöös ja inimeste vahel üldse löi kõige peale käega ja kadus tagasi Venemaale. Siis on siin veel teade, kus rkl. Luige korter oli, kui ta ise põranda all oli, j.n.e. Hirmus täpsed teated kõige kohta. Siis on siin juttu, kuidas omad tahtnud Leinerit tappa. Tekkinud juunikuus kavatsus „Priidut“ kõrvaldada, maha lasta ja paljaks röövida. Pealगतajaks oli rätsepasell Artur O., kes siiaaani oli illegaalne organisaator, aga rahade raiskamise pärast 1925. a. tegevusest kõrvaldati. Iseäranis viimase asjaolu tõttu oli O. „Priidu“ peale vihane. Tehes kavala näo ette, saatis O. kuller Dagi Võrgu kaudu „Priidule“ sõna — kohtamine määrata. „Priidu“ võttis O. täie usaldusega, määras 27. juuni öösel O-le kohtamise ½ 1 ajal Stroomi metsas. Saadigi sel kohtamisel kokku. Jalutades mindi Paldiski maanteele, sealt südalinna, nii et kogu tee jalutajate tõttu soodus moment

puudus roima toimepanemiseks. Väga täpsed teated kõigi tapmiskavatsuste kohta. Nagu näha, on ajalehe kirjasaatjal kõik viimse peensuseni teada, teab kõik põrandaaluste kõrgemad ülemused ja palju nende käest raha on läbi käinud, millal keegi tähtsamatest tegelastest siia on sõitnud ja kuhu korterisse asunud. Isegi see pole teadmata, et rästepasell Artur O. A. Leinerit, hüüdnimega „Priidu“, tappa kavatsenud ja mis läbi see kavatsus nurja läinud.

Arvatavasti olid need teated ettevalmistuseks mingile suuremale, mingile palju tähtsamale sõnumile, ja see arvamine osutus õigeks, sest 17. aug. ilmus „Päevaleht“ nr. 222. hästi silmapaistvalt trükitud: „Saladusliku maja õudne kelder... Kust juhitakse põrandaalust kommunistlikku liikumist? 7 laipa keldris. Kuidas kadusid Kivistik, Teilman ja Aviksoo?“ Ma usun, et Riigikogu liikmetele on see tükk teada, nii et ma ettelugemisega ei hakka aega raiskama. (Vahelhüüe paremalt poolt: Lugege ettel!) Kui arvate, võin lugeda. „Eesti põrandaaluse kommunistliku liikumise keskkohaks on alati olnud üks suurem maja Tallinnas, kust enamlikku kihutustööd on juhitud, finantseeritud ja salaluure teateid kogutud. Põrandaaluse salaorganisatsiooni juht on viimasel ajal samuti olnud selle maja teenijate hulka kuuluv isik, kelle korter ise sealsamas asub. Muutunud ja vahetunud on aegade kestel ainult nimi, kuidas hüütakse juhti. A asemele on tulnud B, B asemele D j.n.e.

Selles saladuslikus majas asub ühtlasi põrandaaluste kihutuskirjanduse ladu. Näiteks Eestis laialilaotatud „Klassivõitlus“ saadetakse üle piiri „soomustatud“ pakkides, ja siin kannavad „kullerid“ nad laiali.

Samas majas on ettevõtte, millel õigupärast oma kindel ülesanne, mis aga tegelikult on muudetud hoolekandenasutuseks, kuhu on koonduvad kõik ühemõttelised, kellele tööd ja leiba muretsetakse. Kuid kaugeltki mitte üheõiguslikult, vaid lakkava onupojapolitika teel.

Põrandaaluste toetamine käib selle ettevõtte teenijate kaudu, kusjuures kaks püsivat teenijat kuuluvad Eestimaa kommunistlikku parteisse.

Kollektiivid, laialilaotatuna üle maa, koosnevad inimestest, kelle esimene ülesanne on kogutud salaluure materjale kohe edasi toimetada. Tasu sarnase tänamatu toiminguga eest on kaunis väike. Nii näiteks sai 6-da suur-tükiväe grupi sõdur Juhan K. ainult 1000 marka, kui ta teateid muretsetes relvastusest, lasketagavaradest j.n.e. Juhan K. on praegugi veel tabamata.

Salaluure teated käisid Tallinnas läbi mahalastud Aleksander Leineri, hüüdnimega „Priidu“, käte, kes nüüd põranda alla on pugunud.“ Siin on vist väike viga juhtunud, peaks olema „mulla alla toimetatud“. (Vahelhüüe paremalt poolt: Teate paremini!) „Salaluure toimetati harilikult mainitud maja teenija M. kätte, kes küll „erakonnata“, aga siiski kõrgema ülemuse usaldusemees.

Onupojapolitika õitseb siin niivõrt lopsakalt, et selle ühe kontori juht on endine valgekaartlane, kellel kahekordne viha Eesti vastu. Naiseiga koos saab see härra ühes kontori korrashoiu rahadega 60—70 tuhat marka kuus.

Kes asjaosalistest pole tahtnud selles majas valitsevat vaimu jagada, see kõrvaldati hoolimata.

Nii näiteks tuli 1923. aastal üle piiri Eestisse põrandaalune kuller, kellel kaasas oli 2.200.000-margaline rahasaadetus. 17. septembri ööl samal aastal pidi põrandaalune kuller Kivistik selle maja teenija M-iga kohtama, et raha üle anda. Kohtamine leidis aset Viimsi mõisat ümbritsevas metsas. M. surmas seljatagant Kivistiku, röövis ta paljaks, mattis samasse maha ja sõitis siis Tallinna tagasi.

Kaks põrandaaluse keskkomitee liiget — Teilman ja Aviksoo — meelitati kihutuskirjanduse vastuvõtmise ettekäändel tähendatud maja keldrisse, kus M. nad mõlemad parbellumrevolvriga seljatagant surmas ja laibad samasse keldrisse mattis.

Kuid see pole veel kõik. Sealsamas on peale nimetatute surmatud ja maetud 5 inimest, kellel konflikte oli suuremate härradega. Neid „teise ilma“ saatmisi toimetas M., — mitte ülanimetatud M. — kes oli 1920. a. tähtis ametnik ühe naaberriigi H. linnas“.

Austatud Riigikogu liikmed! Mis peab harilik surelik ütleva, kui ta ühes meie tähtsamas, valitseva erakonna ajalehes sarnase hirmuäratava sündmuse loeb? Kas arvate, et niisugune sõnum rahulikku kodanikku ärevusse ei aja? Kas ei pea ta tahes või tahtmata küsima: kas on ilmsi tõesti võinud niisugused asjad sündida? Misjaoks on meil õieti Vabariigi Valitsus, kelle käsutada meie suurearvuline ja kõrgestikiidetud politsei, kui niisugused mitmekordsed tapmised temale teadmata jäävad ja tapjaid vastutusele ei võeta. Või on meie demokraatlik vabariik röövlipesaks muutunud, kus legendaarsed Morando-Morandiinid takistamata tegutseda võivad?

Kui ma mäletan, tunti ka sotsialistide ridades huvi selle sõnumi tõsiduse vastu, sest nende häälekandjast vilksatas läbi küsimus selle asja üle ja nõuti selle kohta seletust.

Kes aga ei kõssanudki, see oli politsei peavalitsus. Härra siseminister, kelle otsekoheesse võimupiiri sarnased asjad kuuluvad ja kes mõnel teisel juhtumisel kärmas on seletustega esinema, ei reageerinud selle peale. Järelikult pidi sõnum tööle vastama. Meie kõrgestikiidetud kaitsepolitsei, kellel muidu kõigi inimeste salasemad mõttedki teada, laseb selles sõnumis mainitud 6. suurtükiväe sõduri Juhan K., kes võõra riigi kasuks sõjaväe relvastusteid andnud, rahulikult vabaduses liikuda. Või tahetakse siin öelda, et kaitsepolitseil K. elukoht teadmata oli ja teda sellepärast vastutusele ei saadud võtta. Seda ütelist ei saa uskuda, sest eelmistest kirjeldustest on näha, et kõigi pörandaaluste salasemad korterid kaitsepolitseil teadmata ei olnud. Ka rkl. L., see on A. Luige asupaik L. jaama lähedal heinaküümis, kus rkl. Grimpel teda külastamas käinud, oli neile viimsete peensusteni teada. Olid „Päevalehe“ kaastöölisele kõik need asjad teada, siis pidid kaitsepolitseis ka sellest teated olema, sest kuuldavasti saavad kõik sarnased teated enne trükist ilmumist kaitsepolitseis tsenseeritud. Kui õige see on, seda ei tea ma tõendada. Aga kõik märgid näitavad seda, et „Päevalehel“ kõige lähedamad sidemed kaitsepolitseiga ei puudu. Kui meie sinna juurde meie „tähtsa töölisejuhi“ Grimpeli kolmandaks arvame, siis ei ole arvatavasti palju märgist mööda lastud. Viimane tahab ka maksu mis maksab kuulsaks saada, ja et seda kuulsust kätte saada, näikse ta õnnelik olevat, kui ta Herostratose kuulsuse omab. Teatavasti pani see omal ajal Evesuse Diana templi põlema. Nii katsub Grimpel „Päevalehte“ ja kaitsepolitseid informeerida. Et ma ilmaaegu ei räägi ja arvamisi tuulest ei võta, sellepärast tahan näidata, missugune side nende kolme, Grimpeli, kaitsepolitsei ja „Päevalehe“ vahel on. Peale oma õppereisilt tagasitulemist Nõukogude Venemaalt ilmus „Päevalehes“ sõnum pealkirja all: „Intervjuu Grimpeliga“. Selles intervjuus teatanud Grimpel „Päevalehe“ kaastöölisele oma mitmesugustest plaanidest tulevikukavatsuste üle sotsialistide reast väljalöömise kohta tööliikumisest; isegi oma „punase särgi“ ostmist ja millal ta selle esimest korda selga kavatseb panna pole ta mainimata raatsinud jätta.

Kõik päris tõsiasjad, mille ilmutamine Grimpeli kaaslastele ei nähtud meeldima.

Pealegi osutus see tõeks, et Grimpel ise „Päevalehe“ kaastöölisele oma peakorterisse „Töölise Majja“ kutsunud, seal temale kõik ära näidanud ja rääkinud.

Seesama „Päevalehe“ kaastöölise, kes kõigi nende „paljastuste“ isa olla ja kellega Grimpel

nii sõbralikus läbikäimises olnud, oli tema oma ütelse järgi juba 1927. a. märtsikuust saadik kaitsepolitsei agent.

Et ta seda oli, polnud ka Grimpelil ega tema kaaslastel teadmata. (O. Gustavson, stp: Kes, kas Grimpel või see teine mees?) Too „Päevalehe“ kirjasaatja, keda Grimpel sinna kutsus. Ma võin ta nime öelda, see ei ole kellegi saladus. Sellepärast arvan ma, et meil täielik õigus on arvamisele tulla, et need kolm täielikult üksteisega käsikäes käivad.

See oli väike kõrvalehüpe asja selgituseks. Nüüd, kus meil teada, kelle vaimusünnitused need „paljastused“ on, võime veel mõnda vaadata.

20. aug. „Päevaleht“ nr. 225. on jutt möödunud ajast pärast 1. detsembrist 1924. a. ja ei puutu käesolevasse. 25. augustist „Päevaleht“ nr. 230. on lugeda jällegi viimsete peensusteni, kus Nugis, keda areteerida tahetud, ennast varjanud, ja kuidas ta üle piiri läinud.

Peale selle teatatakse „ustavatest allikatest“, kes need pörandaaluste salaja üle piiri toimetajad on, kus nad asuvad ja palju tasu saavad j.n.e. 24. augustil teatakse juba sedagi, mis suguse kirja „Priidu“ töolistemaja juhatusele saatnud, kuidas see edasi toimetati, ja et seda polevat töolistemaja juhatust täninigi veel kätte saanud. Kõik väga saladuslikud asjad, mis ainult asjaosalistel teada võisid olla. 26. augustil ilmunud „üksikasjad grimpellaste tülist“ on enam selle kamba eralõbu ja sellest võime mööda minna kuni 7. septembrini, mil jälle ilmus teade, kudas ja kus keegi L. olla kellelegi V-le pakkunud salaluure teateid, ja kui palju „Töölise Kiir“ igas kuus toetust saanud ja kelle poolt ja kelle läbi. 24. septembril ilmunud „Grimpeli serenaad“ ja tema barrikaadile mineku lubadus ei aja vist kellelegi hirmu peale ja võime selle rahulikult kõrvale jätta.

25. septembril jutustatakse aga jälle tõenäoga, kui „pöörast paanikat“ „Päevalehe“ „paljastused“ piiritaguste kommunistide seas olla sünnitanud, ja kui „mures nad olla“ selle üle, et ei teata, keda saata Eestisse „pörandaalust liikumist“ korraldama sest Grimpel omada „kergatsi ilme“ ja „Poisu“, kes siin küll juba tegutsemas olla, selle peale ei pandavat ka suuri lootusi.

Ja nii läheb see lori edasi, nagu eht röövliromaanis. Teatakse üksikasju rkl. Grimpeli ähvarduskirja saamisest, milles teda tappa lubatakse ja mis ka omal ajal ühes „Kiires“ ilmus, kuni Grimpeli „Grand Marinas“ peksasaamise põhjuste üksikasjadeni, mis kõik kui teibaga juhivad isegi pimedat selle koha poole,

kust allikast need teated pärit on. Meil on nii mitmel puhul kõlblikku pahameelt avaldatud endise tsariaegse sandarmivalitsuse agentide provokatsioonilise tegevuse üle ka nende härrade poolt, kes praegu valitsusvõimule õige lähedal seisavad; meil on igalpool hukka mõistetud Nõukogude Venes valitsev „tsheka“ või „GPU“ vägivald ja provokatsioon. Aga meie omas kodus tarvitavad võimulolijad just neidsamu võtteid, mis teiste juures nendes „kõlblikku pahameelt“ äratavad. Mu härrad! Mina olen vana mees, olen juba poisikesest peale politika vastu huvi tundnud, olen enam kui kümnes riigis käinud ja mõndagi piüdnud tähele panna, olen kümned aastad valenime all pörandaall elanud ja pörandaalustega läbi käinud, aga sarnast provokatsioonilist õhkkonda, nagu meil praegu valitseb, pole mul veel enne juhus olnud sisse hingata.

Ütlen otse avalikult: ma ei kokkuks ka praegu pörandaalustega läbi käimast ja nende nõuandeid vastu võtmast, kui nad ideelised pörandaalused on ja nende nõuanded meie töölisliikumisele kasuks oleksid; aga niisugustega, nagu meil praegu kaitsepolitsei nõusolekul valmis vabritseeritakse, niisugustega ei taha mina tegemist teha, nende eest peab iga inimene eemale hoidma, sest praegu on täiesti teadmata, kus pörandaalune lõpeb ja kaitsepolitsei agent algab.

Ühest Mihkelaist, keda kaitsepolitsei omal ajal meie hulka sokutas, sai meil küllalt, ja ma tänan päris õnne, et meie sellest kambast lahti saime. (Naer.)

Tagasi tulles arupärimise peapõhjuse juurde ei saa nimetamata jätta Vabariigi Valitsuse kahesugust mõõdupuud, millega ärevust-sünnitavate valeteadete laialilaotamist mõõdetakse.

Mul on siin praegu ligi „Tallinna Kiir“ nr. 4 ja „Punane Kiir“ nr. 2, mõlemad lehed on — kui ma ei eksi — ärevust-sünnitavate valeteadete avaldamise pärast suletud.

Missugused need valeteated seal sees on, seda ei ole mul teada, aga arvatavasti, ma ütlen arvatavasti, võib üks neist valeteadetest olla sõnum pealkirja all: „Piinamiste ja surve abil tunnistama? Politilise politsei toores ümberkäimine vahialusega. Naisvahialune Juuli Kukk elektritoolile pandud?“ Need pealkirjad ütlevad juba isegi sõnumi sisu ära, ilma et neid lugeda tarvitseks. Kas see sõnum tõele vastab või vale on, seda kõrvalised inimesed teada ei või. Politsei ütleb aga, et see valeteade on, ja leht suletakse ilma pikema jututa, võib olla võetakse vastutav toimetaja kohtulikule vastutusele ja saab karistatud.

„Päevalehes“ ilmunud teated tapmistest, laipade matmisest teatud maja keldri ja sala-

kuulajatest ei ole sugugi vähem ärevust-sünnitavad, aga midagi ei sünni selle peale politsei poolt. Ei tõtta ka siseminister oma seletustega ärevust vaigistama, nagu teatud Lukovski asjus, milles ärevus alles pärast siseministri rahustuse tagajärjel tekkis, mida ehk viimaks uus välisminister oma korda vaigistama on sunnitud.

Mul ei ole ühtki põhjust ajaleht „Kiire“ advokaadiks hakata ega teda oma kaitse alla võtta, aga sarnane kahesuguse mõõdupuu tarvitamine valitsuse poolt sunnib iga ausalt mõtlevat inimest küsima: „Miks karistatakse üht ja teist lastakse rahulikult edasi tegutseda?“ Mõlemad on ühesugused süüalused, mõlemad on ärevust-tekitavaid — ütleme valeteateid — laiali laotanud, kui nad valed on.

On aga neis tõsiasju kirjeldatud, siis on seda imelikum, et valitsus siseministri kaudu rahvast rahustama ei tõtta ja ei teata, et eelpool nimetatud kuritegude asjus uurimine ette on võetud ja et kurjategijad oma teenitud karistustest ei pääse.

Teatavasti on meil kolmanda internatsionaali alusel töötamine ja kommunistlik kihutustöö riigivastaseks kuritööks tunnustatud ja inimesi õige rängalt karistatud veel tagant järele selle eest, et nad millalgi varem, siis, kui kolmanda internatsionaali alusel töötamine ja kommunistlik kihutustöö veel lubatud oli, seda on pooldanud, ise täiesti teadmatuses olles, mis õieti see kolmas internatsionaal tähendas. (J. Vain, stp: Härra Soots ütleb, et see on üks laul.)

Nüüd aga lastakse inimesi, keda ajalehes avalikult — mitte üksi 3. internatsionaali pooldamises ja kommunistlikus kihutustöös, vaid otse salakuulamises ja tapmises süüdistatakse, rahulikult edasi tegutseda ja riigialuste õõnestamise tööd jätkata.

Nagu kõik märgid näitavad, sünnib see meie Vabariigi Valitsuse teadmisel ja tahtmisel, et selleläbi õiglast, ausat töölisliikumist halvata. See on vesi nende veskile.

Sarnane teguviis ei ärata üksi tööliste ringkondades põlastust, vaid iga aus kodanik mõistab sarnase provotseeriva teguviisi hukka, ja et ükskord selgusele jõuda, mis valitsus lubab ja missugust osa meie kaitsepolitsei müüdavate „pörandaaluste“ soetamiseks mängib, sellepärast on meie tänane arupärimine esitatud, ja ma loodan, et lugupeetud Riigikogu liikmed kõik selle vastuvõtmist toetavad.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 26 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

4. Eesti-Poola vahelise kauba- ja laevandus- lepingu ja tema lõpuprotokollki kinnitamise seadus — III lugemisel. (Tekst III Rk. 4. istungj. pr. pr. lisades, vaata sisukord.)

5. Riigikassatähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seaduse, rahaseaduse ja Eesti Panga põhikirja („R. T.“ nr. 48 — 1927. a.) elluviimise seadus — II lugemisel.

Riigikassatähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seaduse, rahaseaduse ja Eesti Panga põhikirja („R. T.“ nr. 48 — 1927. a.) elluviimise seadus.

§ 1. Eesti Pangale antakse üle 3. mail 1927. a. vastuvõetud põhikirja maksmapanemiseks selle põhikirja § 82. ettenähtud tingimustel välislaenu seaduse („R. T.“ nr. 58 — 1927. a.) alusel tehtud välislaenust üks miljon naelsterlingit.

§ 2. Rahaseaduse maksmahakkamisel lugeda maksvateks seadustes ja määrustes ettenähtud Eesti markade, kroonide (Eesti kroonide, kuldkroonide), väärtkindlate Eesti markade ja kuldgrammide asemel rahaseaduse § 1. ettenähtud kroonid ja sendid, arvates: iga Eesti mark rahaseaduse § 1. ettenähtud vahekorras, iga kroon (Eesti kroon, kuldkroon) üheks krooniks, iga väärtkindel Eesti mark üheks sendiks ja iga gramm puhaskulda kaheks krooniks 48 sendiks.

§ 3. Kohustused Eesti markades, kroonides (Eesti kroonides, kuldkroonides), väärtkindlates Eesti markades või kuldgrammides õiendatakse pärast rahaseaduse maksmahakkamist kroonides käesoleva seaduse § 2. kindlaksmääratud vahekorras.

§ 4. Rahalised aasta-aruanded, kus tegevusaasta on alanud enne rahaseaduse maksmahakkamist, kuid pole veel lõppenud rahaseaduse maksmahakkamise päevaks, kui ka edaspidised rahalised aasta-aruanded seatakse kokku kroonides.

Väliskomisjoni aruandja **J. Tõnisson.**

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Kaarna.**

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Arvete saldod raamatutes, kus esinevad rahaseaduse maksmahakkamise päevaks Eesti margad, kroonid (Eesti kroonid, kuldkroonid), või väärtkindlad Eesti margad, viiakse välja kroonides käesoleva seaduse § 2. kindlaksmääratud vahekorras.

§ 5. Rahaministril on käesoleva seaduse täitmise kohta juhtnööride andmise õigus.

§ 6. Ühes riigikassatähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seaduse, rahaseaduse ja Eesti Panga põhikirja maksmahakkamisega kaotavad oma maksvuse:

- 1) „Ustav monetnoi“ (V. S. K. VII köide);
- 2) Maanõukogu otsus sisemise laenu asjus („R. T.“ nr. 4 — 1918. a.);
- 3) Ajutise valitsuse määrus riigikassatähtede väljaandmise kohta („R. T.“ nr. 7 — 1918. a.);
- 4) Ajutise valitsuse määrus riigikassatähtede teise väljaande kohta Mk. 145.000.000.— summas („R. T.“ nr. 13 — 1919. a.);
- 5) Seadus 500.000.000 marga uue paber raha väljaandmise kohta („R. T.“ nr. 110/111 — 1919. a.);
- 6) Seadus 1000-margaliste kassatähtede väljaandmise kohta („R. T.“ nr. 55/56 — 1920. a.);
- 7) Seadus riigikassa emissiooni õiguse suurendamise kohta („R. T.“ nr. 97/98 — 1920. a.);
- 8) Seadus riigikassa emissiooni õiguse suurendamise kohta („R. T.“ nr. 139/140 — 1920. a.);
- 9) Seadus riigikassa emissiooni õiguse suurendamise kohta („R. T.“ nr. 23 — 1921. a.);
- 10) Seadus vahetusraha kohta („R. T.“ nr. 71 — 1921. a.);
- 11) Seadus riigi rahamärkide liikumisest kõrvaldamise ja ümbervahetuse korra kohta („R. T.“ nr. 71 — 1921. a.);
- 12) Kuldraha üksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus („R. T.“ nr. 83/84 — 1924. a.).

6. Linnade ja alevite maaga varustamise seadus — II lugemisel.

Maakomisjoni aruandja **V. Vessart.**

Seaduseelnõu pealkiri ja § 1. võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Linnade ja alevite maaga varustamise seadus.

§ 1. Riiklikku maatagavarasse arvatud maad, mis asuvad linnade ja alevite administratiiv piirkonnas, kuuluvad korraldamisele käesolevas seaduses ettenähtud korras ja alustel.

Aruandja V. Vessart (loeb):

§ 2. Käesoleva seaduse § 1. tähendatud maad lähevad kohaliku linna- või alevioma-valitsuse valdamisele arvates 1. maist 1928. a. peale. Ühes maadega annab põllutöömisteerium üle ka kolmandate isikutega sõlmitud maade või ehituste tarvitamise lepingud ning vastav omavalitsus astub põllutöömisteeriumi õigustesse ja kohustustesse.

Põllutöömisteeriumi ja linna- või alevi-valitsuse vahel üleantavate varanduste tarvitamise kohta sõlmitud lepingud kaotavad maksvuse 1. maist 1922. a. arvates.

C. Schilling (sks): Seaduseelnõu läbi vaadates ei saa ma aru, kuidas siin mõeldud on: kas on kokkukõlas käesolev seadus muutmise seadusega, mis välja antud 1925. aastal — R. T. nr. 95. Seal on öeldud, et alevitest tagasi antakse endistele omanikkudele mõned maatükid, aga selle seaduse järgi tuleb nii aru saada, et need tükid võivad langeda alevite kätte. Mina praegu ettepanekut ei tee, aga tahaksin küll aruandjalt vastust selle peale, kuidas see mõeldud on. Kui näiteks reklamatsioonid on sisse antud nende kohtade suhtes, kas need ei lange siis selle seaduse alla, või on see siin üks arusaamatus?

Edasi. Kui veel edaspidi reklamatsioonid sisse antakse mõne alevites oleva maatüki kohta, kas need on sellest seadusest tingitud, või kas on sellel omanikul, kes maatüki tagasi pärib, tegemist alevite valitsustega või põllutöömisteeriumiga.

Aruandja V. Vessart: Rkl. Schillingi seletuse peale pean vastama, et see küsimus oli arutamisel maakomisjonis, ja maakomisjon leidis, et need maad, mis seadusega tagasiandmisele kuuluvad, ei kuulu otsekohe seaduse alla, vaid jäävad seadusest välja.

A. Jürman (põl): Käesoleva seaduse § 2. öeldakse, et need maad, mis omavalitsustele, linnadele ja valdadele antakse, lähevad omavalitsuste valdamisele, alates maikuust 1928. a.

On teada, et paljudel linnadel ja alevitel on ammu maad kätte antud, planeeritud ja majad peale ehitatud. Rendivahekord on olemas ja neil kordadel ei ole mõtet pikendada seda tähtaega. (Vahelhüüe p a h e m a l t poolt.) See on ka pikendus, sest kellel maja peal ja maa kätte saab, võiks laenude korraldamisele asuda, ja see on väga tähtis. Neile omavalitsustele, kes on saanud maatükid kindla planeerimise järgi, peaks antama õigus otsekohe maade väljaandmisele ja lõplikule korraldamisele asuda.

Teen ettepaneku, § 2. lõppu võtta uus lõige: „Maad, mis on planeeritud ja omavalitsustele juba välja antud, lähevad omavalitsuste valdamisele käesoleva seaduse maksimalkamisega.“ (O. Gustavson, stp: See on vastolus!) See seadus loob teised juuriidilised vahekorrad, praegu kasutavad nad maad, kui ajutised rentnikud.

Aruandja V. Vessart (lõpusõna): See küsimus oli ka maakomisjonis arutamisel II lugemisel ja seal võeti paragrahv vastu sarnasel kujul, kus see parandus sees oli. Aga just põllutöömisteeriumi esindaja vaidles selle vastu ja ütles, et lepingute vahekordi on siis väga raske korraldada, et siis oleks summade ülekandmine palju selgem, kui võtta tähtaeg 1. maist 1928. aastal. Neil põhjustel võttis komisjon seisukoha, et tähendatud maad lähevad kohaliku linna- või alevi omavalitsuse valdamisele, arvates 1. maist 1928. a.

Juhataja R. Penno: Panen hääletamisele rkl. Jürmani ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Panen hääletamisele § 2. ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 ühes parandusega vastu võetud.

§§ 3 ja 4 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 3. Üleantud maade kohta on vastav omavalitsus kohustatud omal kulul valmistama planeerimise kava siseministeeriumi poolt määratud tähtjaks.

Kinnitamiseks esitatud planeerimise kava alusel eraldab Vabariigi Valitsus siseministeeriumi ettepanekul maa-alad, mis tarviliikud riigile, kuna ülejäänud maad ühes riigile kuuluvate päraldistega lähevad pärast kava kinnitamist vastava omavalitsuse omanduseks.

§ 4. Vastavate omavalitsuste omandusõigus maade kohta kinnistatakse põllutöömistri või tema voliniku poolt allakirjutatud teadaande põhjal, millele juurde lisatakse vastav leping ja maade plaan, mis alla kirjutatud põllutöömisteeriumi ja vastava omavalitsuse esitaja poolt. Omandusõiguse kinnistamisel omavalitsuste nimele ei võeta kinnistusega tempelmaksu, kuna kõik teised kinnistamisega seotud kulud kannab vastav omavalitsus.

Aruandja V. Vessart (loeb):

§ 5. Käesoleva seaduse § 4. alusel omavalitsuse nimele kinnistatud maadest eraldab siseministeerium linna- või alevivolikogu ettepanekul maa-alad, mis tarviliikud omavalitsuse

asutustele või üldtarvitamiseks, kui ka tarvitada andmiseks üldkasulikkudele seltskondlikkudele organisatsioonidele. Ülejäänud maa antakse kinnitatud planeerimise kavas ettenähtud järjekorras omanduseks või põliseks tarvitamiseks ehituskruntidena või kaubanduslikkude ja tööstuslikkude ettevõtete asutamiseks.

Väljaandmisele kuuluvaid maid ei või omavalitsused põllutöoministeeriumi loata pandita, võlgadega ega teiste kohustustega kolmandate isikute kasuks koormata.

Põlise tarvitamise õigus selle seaduse mõttes on Balti eraseaduse (III köide) §§ 1324. — 1334. ettenähtud instituut.

Märkus. Planeerimisele ei kuulu korralikult majandatud aiamaajapidamised, kus hooned ja teised päraldised maapidaja omad.

Tähendatud aiamaajapidamised jäävad nende pidajate kasutada § 6. korras määratud tingimustel.

A. Schulbach (töer): Käesolevas paragrahvis nähakse ette, et omavalitsuse nimele kinnistatud maadest eraldab siseministeerium linna- või alevivolikogu ettepanekul maa-alad, mis tarvilikud omavalitsuse asutustele või üldtarvitamiseks, kui ka tarvitada andmiseks üldkasulikkudele seltskondlikkudele organisatsioonidele. Kui maakomisjonis küsimus ette pandi, siis selle termini „tarvitada“ all mõista tuleb, mis seletas põllutöoministeeriumi esindaja, et termini „tarvitada“ all tuleb mõista tarvitamist igasuguse õiguse alusel, ka omandusõiguse alusel. Et omavalitsustel tuleb seda seadust käsitada kohapeal, siis oleks tähtis, et mõiste täiesti selge oleks ja lahkarvamisi ette ei tuleks. Harilikult mõistetakse sõna „tarvitada“ all lühikeseajalist tarvitamist, omandusõigust sellest tavaliselt välja lugeda ei saa. Et see mõiste siin täiesti selge oleks teen ettepaneku, neljandas reas pärast sõna „tarvitada“ võtta juurde sõnad „või omanduseks“. Seega oleks siin täiesti selge see mõte, mis paragrahvile komisjonis taheti anda.

M. Laarman (põl): Rkl. Schulbach tähendas puuduse peale, mis § 5., ning tegi sellekohase paranduse. Minu arvates peaks härra Schulbachi ettepanek vastuvõetav olema. Kuid üks puudus jääks sellel paragrahvil siiski veel, mille peale mitmed vallaomavalitsuse tegelased tähelepanu on juhtinud. Nad küsivad, mis saab aga nende vallaomavalitsuste maadest, kelle maa on alevi või linna piirides. Käesoleva seaduse § 4. alusel eraldab omavalitsuse nimele kinnistatud maadest siseministeerium linna- või alevivolikogu

ettepanekul maa-alad, mis tarvilikud omavalitsuse asutustele või üldtarvitamiseks j.n.e. (Vahelhüüe J. Vainu, stp poolt.) Just riigimaad need on. Mitmed vallamajad asuvad alevi piirkonnas oleval riigimaal. Omavalitsuse tegelased on selle peale tähelepanu juhtinud, et see küsimus selgusetu on. (J. Vain, stp: Ministeerium võib ju eraldada.) Peab sellekohane ettepanek olema, et need eraldatud ja valla nimele kinnistatud saavad. Kuid vallaomavalitsus ise seda ettepanekut teha ei saa, et need maad saaksid omavalitsuse nimele kinnistatud maadest eraldatud. Ma teeksin ettepaneku, et mitte ainult linna- ja alevivolikogudel, vaid ka vastavatel vallavolikogudel ettepanekute tegemiseks õigus on. (Vahelhüüded.) Igatahes valitseb selles paragrahvis selgusetus ning sellepärast oleks tarvilik § 5. uuesti läbiarutamiseks maakomisjoni anda. (Vahelhüüe J. Vainu, stp poolt.) Ettepaneku peab olema, sest ministeerium oma algatusel ei saa ju neid maid korraldama hakata.

Teiseks teen ettepaneku, teises reas kustutada sõna „või“ ja lisada juurde „maavolikogud“.

M. Juhkam (töer): Põhimõttelikult võiks härra Laarmani ettepanekut toetada, kuid küsimus seisab selles, kas parandus toob asjasse täit selgust. Võib olla, et selle paranduse läbi kahtlused ja arusaamatused kõrvaldatakse, võib olla mitte. Meil on endistest aegadest kogemusi, kus Riigikogus tehtud parandused maaseadustes on hiljem ebaõnnestunuks osutunud. Sellepärast arvan, et kõige õigem oleks käesolev paragrahv komisjoni anda. (H. Anniko, krst: Täiesti õige!) Sellekohase ettepaneku ma ka teen.

J. Vain (stp): Võiks arvata, et sel juhtumisel, kui üleandmisega tõtatakse, kui üleandmise moment enne 1. maid tuleb, siis siin või seal võiksid mõnesugused tarvilikud sammud kahe silma vahele jääda. Käesoleva seaduse alusel senised lepingud põllutöoministeeriumi ja omavalitsuste vahel lõpetatakse. Kui kõnealolev maa käesoleva seaduse põhjal uuesti üleandmisele tuleb, siis on põllutöoministeeriumil täielik võimalus neid maatükke eraldada, mis ta eraldamiseks tarvilikuks peab. Loomulik, et vastavad vallaomavalitsused, kelle vallamajad või mõnesugused teised asutused linna või alevi piirides asuvad, astuvad põllutöoministeeriumis samme, et põllutöoministeerium juba üleandmise momendil nende jaoks tükid eraldaks ja nendega eraldi lepinguvahekorda astuks. Sellepärast ei ole mingisugust tarvidust küsimust maakomisjoni

anda. (Vahelhüüe O. Gustavsoni, stp poolt.)

Parandus, et ühtesama küsimust võiksid arutada vastava alevi- või maakonna valitsused, on absoluutselt vastuvõtmatu. Kui aga arvatakse, et kaalumise siiski tarvilik, võiks küsimuse maakomisjoni anda, siin otsustamine aga oleks ülepeakaela.

M. Laarman (põl): Rkl. Vainu seletuse järgi ei oleks § 5. üldse vaja, kui siseministeerium juba omal jõul maid eraldada võib. (J. Vain, stp: Mitte siseministeerium, vaid põllutöömisteerium.) Jah, kui põllutöömisteerium võib neid maid eraldada ja korraldada. Siin on aga öeldud, et kahe omavalitsuse ettepanekul võib seda kinnistamist ette võtta. Algatus on seal omavalitsuste käes. Aga üks omavalitsus — vald — on nimetamata jäetud, ja minu arvates on see suur puudus. Sellepärast teen ettepaneku, § 5. algus võtta järgmiselt: „Käesoleva seaduse § 4. alusel omavalitsuse nimele kinnistatud maadest eraldab siseministeerium linna-, alevi- või maavolikogu ettepanekul maa-alad, mis tarvilikud“ j.n.e.

Minu parandus asja segamini ei vii, teeb ta selgemaks ja on otstarbekohane.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Laarmanilt on ettepanek, § 5. algus võtta järgmiselt: „Käesoleva seaduse § 4. alusel omavalitsuse nimele kinnistatud maadest eraldab siseministeerium linna-, alevi- või maavolikogu ettepanekul maa-alad, mis tarvilikud“ j.n.e.

Korra kohta on ettepanek rkl. Juhkamilt, anda § 5. ühes parandustega tagasi maakomisjoni.

Esmlt tuleb hääletamisele ettepanek korra kohta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud, seega on otsustatud § 5 ühes parandustega maakomisjoni tagasi anda.

§ 6 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 6. Kuni maade omanduseks või põliseks tarvitamiseks andmiseni ehituskruntidena määrab nende kasutamise viisi ja tingimused kindlaks linna- või alevivolikogu ja kinnitab siseministeerium.

Aruandja **V. Vessart** (loeb):

§ 7. Käesoleva seaduse alusel omavalitsuste omanduseks üeläinud maade kohta kolmandate isikutega sõlmitud kasutuslepingud kaotavad maksvuse, arvates 1. maist 1930. a., kui leping varem ei lõpe. Lepingud, mis sõlmitud Vabariigi Valitsuse sellekohase otsuse alusel, jäävad jõusse.

A. Schulbach (töer): Käesolev paragrahv näeb ette, et kõik lepingud kaotavad maksvuse, arvates 1. maist 1930. a., välja arvatud need lepingud, mis varem lõpevad, ja lepingud, mis sõlmitud Vabariigi Valitsuse sellekohase otsuse alusel. On aga väga palju niisuguseid juhte, kus kohalik omavalitsus, kes ise seda maade väljarentimise asja otsustab, oleks soovinud, et mõni leping edasi kestaks. Sellepärast tuleb küsida, kas on soovitatav ja otstarbekohane kõiki lepinguid maksusetuks tunnustada ja pärast tarbekorral hakata uusi sõlmima, mis sünnitaksid asjata tüli ja kulu. Kas ei oleks parem, et need lepingud, mis kohalik omavalitsus ise tarvilikuks peab, edasi võiksid kesta. Arvan, et sellekohane parandus siia tuleks sisse võtta. Teen ettepaneku, § 7. 3-das reas pärast sõnu „arvates 1. maist 1930. a.“ juurde võtta sõnad: „kui kohalik linna- või alevivolikogu tarvilikuks ei tunnusta lepingu edasikestmist või“... ja lause läheks nii edasi, nagu ta tekstis on. Paragrahvi viimne lause jääks muutmata. (J. Sepp, mo: Kuidas see selgeks tehakse, kas leping peab edasi kestma?) Kohalik linna- või alevivolikogu teeb sellekohase otsuse. Ta vaatab lepingud järele ja otsustab, missugused võiksid edasi kesta, ja kui volikogu mõne lepingu maksvuse kohta otsuse on teinud, siis kestab see edasi. See on selge ja mingisugust ülesütlemist ei ole tarvis.

J. Vain (stp): Lepinguosaliste seas, kelle maa-alad võivad alevi või linna piirides olla, on ka need maatükid, mille kohta tehtud ettepanekuga paragrahv läks tagasi maakomisjoni. Oleks täiesti loomulik, et nüüd ka § 7 antaks maakomisjoni. Teen sellekohase ettepaneku.

M. Juhkam (töer): Mulle näib, et minu parteikaaslase Schulbachi poolt ülestõstetud küsimus on väga tähtis, sest lepingute ülesütlemise küsimus on iseenesest suure ulatusega küsimus, mille üle mõtteid vahetada tuleks ja mida põhjalikumalt kaaluma peab. Jättes kõrvale kõik muu on lepingutega nähtud sagedasti suurt vaeva, nad ei ole kukkunud taevast, ja põllutöömisteeriumi asjaajamine ka lepingute sõlmimise suhtes on olnud küllalt raske. Ma tean ühe seltsi, kes lepingu sõlmimisega on 3 aastat tööd teinud. Leping on mitu korda põllutöömisteeriumi ja seltsi vahel edasi-tagasi käinud, enne kui selles lõplikult kokku lepitati.

Võib arvata, et omavalitsused iga lepingu vastu ei ole, ja kuigi nad peaksid üksikute vastu olema, siis peaks selleks ette tooma

kaaluvaid põhjusi. Omavalitsustele tuleb jätta võimalus lepingut tühistada või mitte. Neile tuleks anda vähemalt võimalus lepinguid tunnustada, kui nad seda tahavad.

Sellepärast arvan, kui seda tahetakse teha, siis tuleks käesolev paragrahv anda maakomisjoni. Kui aga see ettepanek Riigikogu enamusele vastuvõetav ei peaks olema, siis arvan, et vastuvõetav peaks olema rkl. Schulbachi parandus.

Juhataja **R. Penno**: Korra kohta on rkl. Vainult ettepanek, § 7 ühes parandusega anda maakomisjoni tagasi. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud ja § 7. rkl. Schulbachi parandusega maakomisjoni antud.

Aruandja **V. Vessart** (loeb):

§ 8. Ehituskrundi saajaid kinnitab linna- või alevivolikogu linna- või alevivalitsuse ettepanekul. Ühele kodanikule ei või omanduseks või põliseks tarvitamiseks anda üle ühe krundi.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Panen ette, § 8. kustutada viimne lause „ühele kodanikule ei või omanduseks või põliseks tarvitamiseks anda üle ühe krundi“. Meie rühma liige on juba komisjonis seda küsimust puudutanud ja soovitanud sarnane kitsendus ära jätta. Selle peale vaatamata on komisjoni enamus vastupidisele seisukohale asunud. Peab aga ütleva, et sarnane kitsendamine täiesti võimata on. Kas siis tahetakse alevitest ja linnadest teha iseäralik eeskuju, kus kellelgi ei tohi rohkem olla kui üks krunt! On võimata arvata, et edaspidi ei tohi ükski inimene enam kahte krunti linna või alevis saada. Kui kellelgi väike platsike on, kus väike maja peal, ja kui ta vahepeal majanduslikult kosunud ning tahab uut maja ehitada, siis ei saa ta seda teha!? Mis sellega tahetakse kätte saada? Tahetakse nagu ette kindlustada, et inimene edasi ei pea püüdma! Jutustati niisugusest asjast, et Mehikoormas, mis vist varsti muutub alevikuks, on Peipsi kaldal 20 ruutsüallaline maalapp, seal on väike maja peal. Kevadel, suurvee ajal, tõuseb veepind kõrgele, ja inimesed on mures, et vesi majakest ära ei vii. Ega siis nüüd inimestel sellepärast, et edaspidi enam teist krunti ei saa, Mehikoormast ei tule ära minna?! Kas meie näeme ette, missugused tarbed ja nõuded on elus! Kuidas võime siis juba ette näidata, et inimene edasi püüda ei tohi? Arvan, see on niisugune võimatu kitsendus, millel mingisugust alust ei ole. Sellepärast loodan, et see tagasi lükatakse. Ma ei hakka puht

negatiivset ettepanekut tegema, vaid panen ette, § 8. viimne lause eraldi hääletada, et siis Riigikogu liikmed võiksid ise tarviliku järelduse teha.

Juhataja **R. Penno**: Paragrahv tuleb hääletamisele kahes osas. (K. Virma, stp: Väljajätmine on parandus, tuleb enne hääletada.) Tuleb hääletamisele viimne lõige § 8-dast. (Hääletatakse.) Poolt on 23 häält, vastu 31 häält, seega on § 8. viimne lõige tagasi lükatud. Panen hääletamisele § 8. viimse lõiketa. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 8 vastu võetud.

Aruandja **V. Vessart** (loeb):

§ 9. Isikul, kes käesoleva seaduse maksma hakkamisel krunte kasutab, on eesõigus kruntide väljaandmisel käesoleva seaduse alusel ühe tema käes kasutada oleva krundi saamiseks.

Kui omavalitsus kolmandate isikute käes kasutada olevaid maid nendele käesoleva seaduse alusel tarvitamiseks ei anna endistes piirides või kui maakasutaja loobub vahekorra lõpetamise tagajärjel maid tarvitamiseks võtmast omavalitsuse poolt määratud tingimustel, on linna- või alevivalitsus kohustatud maakasutajale tasuma omavalitsuse kätte tulnud maade peal asuvate ja maade kasutaja poolt püstitatud ehituste, tehtud maaparanduste ja tema omanduseks tunnustatud metsa, viljapuude ja põõsaste väärtuse. Ei lepi pooled tasu suuruse üle kokku, määratakse see kindlaks kohtu korras. Tasu makstakse maakasutajale välja hiljemalt tema lahkumisel kohalt.

J. Voiman (stp): Käesoleva paragrahvi teine lõige paneb omavalitsused, eriti väiksemad omavalitsused, nagu alevid, raskesse seisukorda. Nimelt räägib teine lõige sellest, et kui omavalitsus kolmandate isikute käes kasutada olevaid maid neile käesoleva seaduse alusel tarvitamiseks ei anna endistes piirides, või kui maakasutaja loobub vahekorra lõpetamise tagajärjel maid tarvitamiseks võtmast omavalitsuse poolt määratud tingimustel, on linna- või alevivalitsus kohustatud maakasutajale tasuma omavalitsuse kätte tulnud maade peal asuvate ja maade kasutaja poolt püstitatud ehituste, tehtud maaparanduste ja tema omanduseks tunnustatud metsa, viljapuude ja põõsaste väärtuse.

Mina juhiksin lugupeetud Riigikogu liikmete tähelepanu sellele, et teise lõike vastuvõtmisel võib tekkida sarnane olukord, et kui praegune kruntmaa rentnik, kes omale maja üles ehitanud, ühel või teisel põhjusel ei taha seda krunti enesele, vaid tahab temast lahti saada, siis omavalitsus on sunnitud ära

ostma tema poolt püstitatud ehitused ja hooned. Vaadake, mõnelgi juhtumisel mitmedki omavalitsused satuvad selleläbi raskesse seisukorda. Tean mõned konkreet juhtumised, kus kruntmaa rentnik ehituselaenu abil püstitas omale hooned, nüüd ta aga ei täida laenu tingimusi, ja tagajärg on see, et omavalitsus peab ehitused omale võtma, vaata-mata sellele, et temal neid tarvis ei ole. Veel rohkem, on karta, et ka teised laenu abil ehitatud majad tulevad niiviisi omavalit-sustele. Ja võib ka öelda, et kui teine lause sarnasel kujul vastu võetakse, et siis mõnedki kruntmaade rentnikud kasutavad seda olu-korda ja sunnivad omavalitsust oma maju ära ostma. (J. Tõnisson, rhv: Saab näha, millega teie tulete?) Mina tulen sellega, et teisest lõikest jätta välja sõnad: (J. Tõnis-son, rhv: Ilma tasuta ära võtta või?) „või kui maakasutaja loobub vahekorra lõpe-tamise tagajärjel maid tarvitamiseks võtmast omavalitsuse poolt määratud tingimustel“. Sellega oleks kruntmaade rentnikult võimalus võetud, sundida omavalitsust tema maja ära ostma, vaid kui tema seda krunti ise kasu-tada ei taha, võib kolmandale isikule ära müüa, aga omavalitsus ei ole kohustatud maja omale ostma. Loomulik, kui omavalitsus tahab ja kui vastav kokkulepe sõlmitakse majaoma-nikuga, siis võib omavalitsus maja ära osta. Aga mispärast sunnitakse, et omavalitsus igal juhtumisel peab majad ära ostma. (J. Tõnisson, rhv: Jätke see ära, et omava-litsus tingimusi võib teha. Ta võib niisugused tingimused teha, et see rentnik peab ära minema.) Omavalitsus ei saa seda teha, sest kruntide müügitingi-mused kinnitab siseminister. (J. Tõnisson, rhv: Ainult hinna.) Ei, kui kruntmaa rent-nik tahab maa ära osta, siis kinnitab ostu-tingimused siseminister, kes raskeid müügi-tingimusi võib kinnitamata jätta. (J. Zim-merman, erap: Võivad ka rasked olla.) Ei saa olla, sest ega hinda ei saa omavalitsus kõrgemaks ajada kui seadus selle ette näeb. § 15. võib järeldada, et omavalitsus võib ostuhinnale juurde panna umbes 100%. Siin on ette nähtud, et 40% läheb riigile ja 60% läheb omavalitsusele. See 60% võib juurde panna ostuhinnale, rohkem ei saa. Minu ettepanek seisab selles, et teisest lõikest kolman-dast ja neljandast reast välja jätta sõnad: „või kui maakasutaja loobub vahekorra lõpetamise tagajärjel maid tarvitamiseks võtmast oma-valitsuse poolt määratud tingimustel“.

Põllutööminister **O. Köster**: Rkl. Voimani ettepanekuga § 9. juurde ei saa ma kuidagi moodi päri olla. Kui välja jätate § 9.

sõnad „omavalitsuse poolt määratud tingimus-tel“, siis pean tähendama, et vastavad oma-valitsused võivad maakasutajale niisugused tingimused üles seada, mis vastuvõtmatud ja võimatud. § 15 ei lahenda seda küsimust. Ülesseatud tingimused võivad sedavõrt ras-keid olla, et nad ruineerivad kohapidajaid, mille tõttu nad on sunnitud kohalt lahkuma ja Voi-mani ettepaneku järeldusel ilma kahjutasuta. See on võimatu olukord. Sarnase seisukorra eest peaks aga vastutama omavalitsus ise.

Mul on käes siin kaebekiri Antsla alevi elanikkudelt, milles öeldakse, et neile on mää-ratud aastas renti alevivalitsuse poolt ühelt vakamaalt 35.000 marka. See kaebekiri on antud põllutööministeeriumile. Teie ütlete, et niisuguseid juhtumisi ette ei tule. Vaadake, siiski on! Kui võimaldame raskemate tingi-muste loomist, ja sarnased tulevad, siis kaju-tage nende inimeste, maakasutajate, seisu-korda ette! Lahkumisel paragrahvi mõtte järgi peaks temale tasutama ettenähtud kulud ja kahjud.

M. Laarman (põl): Riigikogu võttis § 8. juures rkl. Tõnissoni paranduse vastu, kustutada paragrahvi viimne osa. Selle muu-datuse tagajärjel peaks ette võtma ka § 9. juu-res teatud parandused, muidu ei ole ta § 8-ga kokkukõlas. Praegu agakuulsime, et siin mitme-sugused segadused võivad tulla, kui asja kül-lalt läbi ei mõeldaks ja paragrahvis muudatusi ette ei võeta. Vast oleks siiski parem, kui asi antaks maakomisjoni kaalumiseks.

Ma teeksin esialgse ettepaneku, paragrahvi I lõikes väike parandus ette võtta, kustu-tades 3 reas „I“ ja „krundi“ asemel võtta „kruntide“. Siis oleks paragrahv kokkukõlas eelmisega. (J. Tõnisson, rhv: „Krunti“ võib ju jääda, see ei takista.)

Ma teen ettepaneku, § 9 anda läbivaatami-seks maakomisjoni.

J. Voiman (stp): Härra põllutööminister tahab kaitsta praegusi maakasutajaid. Ma juhiksin tähelepanu selle peale, et kui § 9. sarnasel kujul vastu võetakse, paigutaksime omavalitsused raskesse seisukorda. Kumb on siis tähtsam, kas omavalitsused või üksik kodanik? Omavalitsus on tähtsam. Minul ei ole midagi selle vastu, kui § 9 antakse maa-komisjoni. Selkorral tuleks ka minu parandus maakomisjonis arutamisele ja seal võib seda küsimust veel põhjalikumalt kaaluda. Iga-tahes, raskus seisab selles, et üksikud maade-kasutajad sunnivad omavalitsust igal juhtu-misel maja ära ostma. (J. Tõnisson, rhv: Kohtu poolt määratud hinnaga.) Ma ei vaidle selle vastu, õiglase hinna eest loomu-

likult. Kui omavalitsusel tuleb mõnikord 10—20 maja osta, kust võtab siis omavalitsus raha, arvesse võttes, et ta summa otsekohe peab välja maksma? Kust võtab omavalitsus selle summa?

Mis puutub härra põllutöoministri poolt ettetoodud näitese, siis tähendaksin: Teie olete lugenud nimetatud omavalitsuste vastuseletusi, kus näidatakse, et need krundid, millest Teie rääkisite, on tööstusekrundid.

K. Virma (stp): Siin on küll öeldud, et määratakse kindlaks kohtu korras, kuid paragrahvis eneses on määrus, mis kohtule eeskirju annab. Nimelt on paragrahvis öeldud, et omavalitsused on kohustatud maakasutajale tasuma. Tähenab, paragrahv annab kohtule eeskirju, et kui kokku ei lepita, siis on omavalitsus siiski kohustatud tasuma. Näidaku omavalitsused missuguse summa tahes, kui aga maakasutaja ütleb ei, siis on omavalitsus „kohustatud“. Ja see sõna ütleb kõik. Mina arvan, et kui teised paragrahvid on uuesti läbivaatamiseks komisjoni antud, siis võib ka selle komisjoni anda, et komisjon mõtleks järele selle redaktsiooni üle. Ühes kohas öeldakse, et kohus määrab, kuid teise koha järgi on kohus kohustatud omavalitsust kohustama. Panen ette, § 9 maakomisjoni tagasi anda.

Juhataja **R. Penno**: Sellekohane ettepanek on juba olemas.

Asun rkl. Laarmani ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 9 maakomisjoni tagasi antud.

Nähtava enamusega võetakse § 10 muutmata vastu.

§ 10. Ehituskruntide suuruse, kui ka hinna määrab kohalik linna- või alevivolikogu ja kinnitab Vabariigi Valitsus.

§ 11. Krundi ostmisel võlgjäänud summa kantakse esimese pandiõigusena kinnistusraamatusse esitatava lepingu põhjal. Võlg tasutakse aastamaksudena hiljemalt 36 a. jooksul, kusjuures võlgnikul õigus on võlga tasuda tervelt või osaliselt enne kindlaksmääratud tähtaega summades, mis võrdsed 10 kroonile või selle kordsetele. Võla pealt arvatakse 4% intresse, kustutusprotsent vastavalt kustutusajale ja 0,50% administratsiooni kuludeks. Aastamaks ei või olla alla 10 krooni.

Aruandja **V. Vessart** (loeb):

„§ 12. Võlgnik maksab kuni 1% kuus viivitustrahvi tähtajaks tasumata jäänud summade

pealt, kusjuures pooled kuud terveteks arvatakse. Kui võlad ühe aasta jooksul tasumata, nõutakse need sisse linna- või alevivalitsuse korraldusel järgmisel makсутähtajal ühes protsentidega vastuvaidlemata maksude sissenõudmise korras.

Erakordsetel juhtumistel võib linna- või alevivalitsus pikendada ostusummade makсутähtaega kuni 3 aastani ka viivitustrahvita“.

Teen siin redaktsioonilise paranduse, nimelt lugeda „pooled“ kuud asemele „poolikud“ kuud. Nimelt: „Kusjuures poolikud kuud terveteks arvatakse“.

J. Vain (stp): Ega poolikud kuud ja pooled kuud üks ja sama pole. Poolik kuu võib ka üks päev sellest kuust olla, kuna pool kuud ikka 15—16 päeva arvatakse. (J. Tõnisson, rhv: Poolik kuu võib olla ka 29 päeva!)

Juhataja **R. Penno**: Asun § 12. hääletamisele ühes redaktsioonilise parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 12 vastu võetud.

Nähtava enamusega võetakse §§ 13—16 muutmata vastu.

§ 13. Krundisaaja on kohustatud linna- või alevivolikogu poolt määratud tähtajaks krundile vastavaid ehitusi püstitama, kui need ehitused puuduvad, missugune tähtaeg ei või olla alla 3 ega üle 6 aasta. Ei täida krundisaaja määratud tingimusi tähtajaks, võib linna- või alevivalitsus kohtu korras nõuda ostumüügilepingu tühistamist ja krundi kinnistamist omavalitsuse nimele. Ostu-müügilepingu tühistamisel tasub linna- või alevivalitsus endisele omanikule tema poolt krundi ostuhinnast tasutud osa, maha arvates kinnistamisega seotud kulud.

§ 14. Ehituskrundi omanik ei või enne ehituste püstitamist vastavalt kinnitatud plaanile linna- või alevivolikogu loata krundi võõrandada ega võlgadega või teiste kohustustega koormata. Krundi võõrandamisel ka pärast ehituste püstitamist on linna või alevi omavalitsusel kahe kuu jooksul ostueesõigus, välja arvatud juhtumised, kui krunt läheb edasi selle omaniku sugulastele esimeses kolmes sugulusastmes või kahes hõimlusastmes.

§ 15. Käesoleva seaduse alusel linna- või aleviomavalitsusele antud maade ja päraldiste tarvitamisest ja võõrandamisest aasta jooksul saadud summadest määratakse:

1) 25% linna- või aleviomavalitsuse kulude katteks eelarve korras,

2) 35% linna või alevi korteriolude parandamiseks,

3) 40% asunduskapitali (Riigimaade põli-seks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse § 23. „R.T.“ nr. 109/110 — 1925. a.) arvele tasuks antud maade eest.

§ 16. Vabariigi Valitsusel on õigus käesoleva seaduse elluviimiseks tarvilikke määrusi anda.

7. Riigi põlevkivitööstuse põhimäärus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman:** Austatud Riigikogu liikmed! Rahaasjanduse komisjon esineb riigi põlevkivitööstuse põhimääruste puhul järgmiste parandus-ettepanekutega. Vabariigi Valitsuse poolt tehtud parandus-ettepaneku — põhikapitali ühe miljoni krooni võrra suurendada, võttes põhikapitaliks kolm miljonit viissadatuhat krooni, — võttis rahaasjanduse komisjon vastu. 2) kustutati §§ 9. ja 22. p. 4. see osa, mis lubas põlevkivitööstuse kinnisvaru pantida. Praegumaksvate seaduste järgi ei ole Vabariigi Valitsusel õigust riigi päralt olevaid kinnisvaru pantida sellekohase eriseadusega. Sellepärast asus komisjon seisukohale, et riigi põlevkivi varandusi võib pantida ainult sellekohase eriseadusega. 3) § 10. kustutati kaks direktorit, jättes üks direktor riigi põlevkivitööstuse juhtijaks, arvates, et ühest direktorist küll on ja tööstuse juhtimiseks kolme direktorit tarvis ei ole. 4) ühendati §§ 11 ja 12 põhjendusega, et riigi põlevkivitööstuse koosseisu määramiseks ei ole kahte paragrahvi tarvis. Osa paragrahvist paigutati § 14 p. 2. juurde. 5) § 13. lõpust kustutati lõpulõige põhjendusega, et ei ole hädalist vajadust riigi põlevkivitööstuse direktorilt tagatismaksu nõuda. Arvati, et see võiks sekeldusi tuua, et niisugusel korral, kuigi direktor küllalt asjatundja, kuid tagatismaksu sissemaksmine võib temale raskusi tekitada, ja ta ei saaks tööstust juhtida. 6) § 16. kustutati see osa, mis nõukogule direktori vabastamise algatamise õiguse andis, sest on loomulik ja arusaadav, et kui põlevkivitööstuse nõukogu ja direktor vastamisi lähevad, ja nõukogul selleks põhjused on, võib igal ajal direktori kaubandus-tööstusministrile vabastamiseks ette panna, mis põhikirjas juba ette nähtud. 7) § 21. võeti lõpulõige juurde, mis selgitab seda korda, kuidas riigi põlevkivitööstus omale kinnisvaru omandada ja ehitusekapitali soetada võib. 8) § 22. kustutati, kus Vabariigi Valitsuse õiguste loetlus ette nähtud oli, sest see osa on teistes paragrahvides ette nähtud.

Teised parandused olid puht redaktsioonilised.

Teen ettepaneku, riigi põlevkivitööstuse põhimäärus I lugemisel vastu võtta.

Vaheaeg kl. 12 — kl. 12.20 min.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Kõigepealt väike soov keelelise kaju kohta. Meil oli juba sel korral, kui esimesi arutusi peeti põlevkivitööstuse põhimääruste asjus, vaidlus, kas tuleks nimetada seda ainet põlevkiviks või õlikiviks. Sel korral võitis põlevkivi. See oli aga õieti juhuslik otsus, sellepärast et põhjalikult ei arutatud seda küsimust. Arvati just sellepärast seda sõnakuju soovitamaks, et siis põlevkivi ikkagi otsekohe kütteinaks tarvitati. Kõneldi sellest, et ei tea, kuidas lugu selle õliajamisega üldse on, see on tuleviku asi, ja sellepärast on parem jääda põlevkivi nimetuse juurde. Tõelikult on aga nüüd arenemine nii kaugele jõudnud, et meie põlevkivi peale otsekohe mitte kui tooreskütteinena peale ei vaata, vaid temast tuleb esimeses jones destilleerimise teel alles kütteinena võita. Võõrastes keeltes on tarvitamisel vastavad mõisted, mis kõnelevad just õli sisaldavusest, nagu Inglise keeles „oil shale“, Saksa keeles „Ölschiefer“ j.n.c. Põlevkivi annab aga sootu eksliku mõiste kogu sellest ainet, on palju raskepärasem ning ei ole kuidagi keeleliselt kõlavam kui õlikivi. Sellepärast soovitaksin ma nimetuses II lugemisel muudatuse ette võtta.

Tähtsamaks muudatuseks, mille ma soovitan, oleks tööstuse organisatooriline külg. Valitsuse poolt oli ette pandud kollegiaalne juhatus. Komisjonis on see osa valitsuse ettepanekust muudetud, § 10. on määratud põlevkivitööstusele ainult üks direktor.

Keeleliselt kõlab see imelikult, et „direktorile on asetäitja“. See on vist üks meie uuem keeleuendus, mille järele vististi erilist vajadust ei ole.

Tähendatud organisatooriline muudatus on õige suureulatuslik. Ta seisab täielikus vastolus aktsiaühisuste organisatooriliste printsipidega, mille alusel on riikliku põlevkivitööstuse korraldus loodud. Omalajal võeti lähtekohaks see, et riigiettevõtted, mis erimääruste alusel peavad töötama, olgu organiseeritud aktsiaseltside eeskujul. Aktsiaseltsides on aga juhatus kollegiaalne. See on sisemiste nõuete pärast tarvilik.

Kõigepealt tuleb silmas pidada, et aktsiaühisuse juhatus ajab võõraid asju. On ju küll sagedasti nõnda, et peaosanikud juhatusse kuuluvad, aga põhimõttelikult on lugu ikka nõnda, nagu tuntud Saksa suurtööstur Siemens veel hiljuti rõhutab, et praegune suur-

tööstur on ikkagi võõraste asjade ajaja, sellepolest, et organiseeritud tööstusekapital ei kuulu õiguslikult ega tegelikult üksikule isikule, vaid harilikult on peaosanikkude kõrval ikka vähemalgi määral veel teisi kapitaliosanikke. Kui aktsiaühisuse juhatus aga ajab põhimõttelikult ja tähtsal määral ka tegelikult võõraid asju, siis on iseäranis suur tema vastutus. Ja see vastutusetunne peab eriliselt elav olema, sest kes oma asju ajab, see teab, kui kaugele ta võib oma enesetunde järgi minna. Kes võõraid asju ajab, peab ikka mõtlema selle peale, kuidas ta oma kohust täidab nende vastu, kes teda on usaldanud. Selles mõttes aga, et vastutusetunne sarnastel kordadel sagedasti halvab inimese otsustamist, kuna kõiksugused sisemised kaalutlused teda takistavad kergesti ja kiiresti otsustamast, katsutakse luua niisugune seisukord, kus vastutusetundlik inimene siiski seisatama ei jää kiire otsustamise ees. Selles mõttes ongi koostöö enam kui ühe, see on mitme isiku vahel suureks kergenduseks asjade otsustamisel teiste nimel. See psühholoogiline silmapilk on väga tähtis just asjaajamise ja kiire otsustamise edukuse seisukohalt.

Teiselt poolt on aga põhjalikkuse mõttes kollegiaalkorraldus väga tarvilik. Kui suuremates ettevõtetes üksik isik peab otsuse andma, siis võib kergesti juhtuda, et temal vastupidised kaalutlused varju jäävad. Ei saada esile nihutada seisukohta a contrario. Talitatakse ikkagi ühe seisukohalt...(Chr. Kaarna, tõe: Eesti pank ja Scheel!) Eesti pank ei ole mitte oma juhatuse kollegiaalse korralduse tõttu raskepärasemalt töötanud. Teiselt poolt võib öelda, et ka Scheeli juures töötatakse kollegiaalselt. Nii oli see isegi varem, kus töötas Scheeli pangakontor. Praegu töötab ta aktsiaühisusena. Seal ei ole üks direktor, vaid neid on rohkem. Ja just niisuguse ettevõtte edukus on tõenduseks, et kollegiaalorganisatsioon iseenesest sugugi halb ei ole, vaid seal on tähtis isikute valik, võimupiiride fikseerimine ja muidugi ka see usaldus, mis juhatust kannab, see sisemine elevus, mis otsustab inimese tegutahet. Sellelt seisukohalt, mitte ainult kiire otsustamise, vaid kõikkülgse huvides oleks garantiiks aktsiaseltside ja sarnaste organisatsioonide juures kollegiaalne juhatuse.

Kolmandaks on tähtis kollegiaaljuhatuse kindlustuse seisukohalt, et ühe inimese kätte liiga suuri asju ei antaks. Sest kus üksik-ettevõtjad oma arvel tegutsemas, on isegi paremal juhul tegemist ikkagi vähema ettevõtte ja kapitaliga. Aktsiaseltside korraldus võimaldab koondada suuri kapitalite ühise juha-

tuse alla, ja seal on tähtis, et riisiko ka kuritarvituste seisukohalt kõrvaldatud oleks.

Meil on arvatud riigi põlevkivitööstuse põhikapitaliks 3,5 miljonit krooni, see on 350 miljonit Emk. Nüüd tahetakse meie oludes niisuguse suurettevõtte etteotsa seada üksainus isik, kes ei tegutse omal arvel, vaid võõra kapitaliga, võõrast asja juhtides. Kas kujutatakse enesele ette seda hingeolulist seisukorda, mis luuakse sellele, kes kõik need kohused, mis direktori peale pannakse, oma peale peab võtma! Kas on mõeldud selle peale, kas siis tõesti tabatud on kõik need edukuse ja kiire otsustamise nõuded, mis meie siin peame ette nägema, kui riigi ettevõtte tõesti peab soodsalt arenema. (Vahelhüüe keskelt.) Ütlesin juba, et eitavad nähtused kollegiaalse juhatuse juures ei ole tingitud organisatsioonist esijoones, vaid isikute valikust ja sellest õhkkonnast, milles neil isikutel tuleb tegutseda.

Teisest küljest on kollegiaalne juhatuse suurettevõtete juures tähtis ka nende seisukohalt, kes neis ettevõtetes peavad kaasa töötama. Meil ollakse küll demokraatliku põhimõtte vastu sellepärast, et see olevat liiga pikaldane. Selle teostamine muutvat asjaajamise riiklikus elus, eriti aga tööstuse elus liiga pikaldaseks ja raskepäraseks. Tööstuses ei olevat demokraatia ka küllalt teguvõimas. Sellepärast peavad veel praegugi paljud tööstuse-magnaadid kinni tööstuse ainuvalitsuse põhimõttest. Ometi näeme, et Uues Ilmas — Ameerikas — just demokraatlik organisatsioon tööstuse alal kõige edukamalt tegutseb. Ei ole mingit tarvet autokraatlikku ehk isevalitsuslikku printsiipi alal hoida, millest kinni on hoidnud eriti Euroopa suurtööstus, ilma et oleks saadud vastu Uue Ilma tööstuse edukusele, või oleks suudetud võistlustki välja kannatada. Just sellest aga, kuidas on organiseeritud tööstuse juhatuse, oleneb tähtsal määral nende inimeste koostöö, kes on sunnitud ühes ettevõttes tegutsema. Vahekorrad kujunevad tähtsal määral selle järgi, kas nende kaastöötajate saatus oleneb ainult ühest isikust, või aga on neil olemas garantiid, et mitte ainult ühe inimese meelevald nende saatus üle ei otsusta. Seal peate teie, kui olete töötanud teise all, tunnema nende inimeste hingelist seisukorda, kes olenevad ühe inimese tahtest. Isegi kõigeparemad monarhid, need on ikkagi inimlikud olevused silmapilksete tahteavaldustega ja impulssidega. Ja kui nendest impulssidest oleneb teiste saatus ja seisukord, siis ei ole neil teistel kerge anduda sellele loovale jõupingutusele, millela ükski tööstuseettevõtte küllalt edukalt ei saa

töötada, vaid seal on mõjumas ikkagi teatud sunnitud olek ja rippuvusetunne, mis kinni peab.

Seal on siis nüüd küsida, kas riigi põlevkivitööstuses tegutsevad tööjõud, insenerid, keemikud, intelligent administratsiooni-tegelased, nõndasama kui meistrid ja töölisel töesti endid siis rohkem tiivustatud tunnevad olema edukamaks tegutsemiseks, kui nende olukord ja saatuse olenevad ühest ainsast direktorist!? Vist on lugu ikka nõnda, et iga inimene, kes teab, kuidas ainult ühe inimese silmapilgutusel tema saatuse kohta suur mõju on, küll avaldab rohkem silmakirjalikkust ja silma ees vahvat töötegemise tahet, aga kui omapäralt ollakse, siis pole süda nii kodus.

Vaadake, sellelt seisukohalt arvan mina, et kui ka kaksiki direktorit otsustajaks on, siis on lugu ometi teine: kui üks läheb vägivaldseks, tujukaks ja ülekohtuseks, siis ütleb teine, et ei, seda ärme teeme! On ikkagi teatud vastukaal olemas, vastumõju olemas, mis paraliseerib silmapilkseid tundeavaldusi ja tahemõjutusi. Sellelt seisukohalt ei saa aru, kuidas need inimesed, kes hindavad oma iseseisvust, tahavad niisuguse riikliku organisatsiooni luua, kus ainult üks inimene asutuse üle peab otsustama, kus tuhanded töötavad ühes!

Arvatakse, et selle läbi nüüd saab kulusid kokku hoida. Mille poolest? Ei ole ometi tarvis, et organisatooriliselt väga palju jõude sinna koondatakse. Seisukord on ometi selge, et põlevkivitööstuse juhtimisest võivad osa võtta niisugused inimesed, kes mitte ainult üldisi asju ei otsusta, vaid kellel on ühtlasi ka eriülesanded. Pangu kas või pearaamatupidaja kaasdirektoriks! Las ta juhib kontorit ja peab raamatuid kui eriala juhataja, aga ühtlasi jätkub temal veel jõudu üldasjade otsustamiseks, kui ta on teguvõimeline inimene. Kui osakondade kompetents on määratud, nõnda et osakonnad võivad oma erialal tarvilikult tegutseda, ja mitte üksi juhataja ei saa otsustada asju, mis peavad kuuluma eriosakondadesse, siis ei tule sugugi kulusid juurde, terve ettevõtte konstruktsioon on aga siis niisugune, et tagatiste hulk õige tegutsemise kindlustamiseks otsekoheses ja objektiivses mõttes on olemas. Kõik administratsiooni tegelased kui ka tehnilised jõud töölistest kuni meistriteni ja insenerideni, — need tunnevad endid siis sootuiselt kollegiaalse juhatuses all töötades.

Sellepärast arvan, et see küsimus ei ole sugugi nii lihtne, et ainult ühekülgse hüüdsõna nimel võidakse kõiki neid kogemusi, mis aktsiaseltside alal paljude aastate kestel

kogutud, üle parda visata ja midagi omapärast luua, kuna meil nende omapärasustega seni õnne ei ole olnud.

Aruandja **K. Tonkman** (väljaspool järjekorda): Austatud Riigikogu liikmed! Komisjonis oli kolme direktori küsimus rohkem arutamisel turbatööstuse põhilikrija juures, kui põlevkivitööstuse põhimääruste arutamise juures, sest need põhimäärused olid ühes ja samas alamkomisjonis, kui seda küsimust puudutati, — sest Vabariigi Valitsuse ettepanekus oli ette nähtud kolm direktorit. (J. Tõnisson, rhv: Pange kaks direktorit kui tahate!) Kuid komisjon ei kustutanud kaht direktorit juhuslikult maha, nagu seda rkl. Tõnisson seletas, vaid see küsimus oli pikalt komisjonis kaalumisel. Komisjon kustutas kaks direktorit, ja Vabariigi Valitsus ühines komisjoni otsusega kaubandus-tööstusministri kaudu. (J. Tõnisson, rhv: Mistapeab tegema siis, kas kriisi?) Ei pruugi sugugi kriisi teha riigi põlevkivitööstuse direktori pärast. (J. Tõnisson, rhv: Kui Teie pealerõhute.) Ma arvan, härra Tõnisson, et see pealerõhumine, millest teie kõnelete, ei ole nii olnud, nagu Teie seda kõnelete. Komisjonis oli asi kaalumisel puht otstarbekohasuse seisukohalt. Selge näide sellest kollegiaaljuhatuses on riigi turbatööstuse juhtimine. Seal on kolm direktorit, Asi viidi turbatööstuses nii kaugele, mis rahaasjanduse komisjonis selgus, et 100 miljonit peab korstnasse kirjutama ja veel 50 miljonit juurde andma, et riigi turbatööstus elada saaks. Kus oli siis see kolmeliikmeline juhatus varemalt? Pika aja jooksul ei toonud ükski juhatus liikmetest rahaasjanduse komisjonis seda fakti ette, vaid juhatus esines andmetega, et asjad on kõigeparemas korras, seisukord hiilgav, ei ole muud kui veel natuke raha tarvis.

See on näide, mis selgelt näitab, et kolm juhatuses liiget võib niisama halvasti asja ajada.

On ka riigiettevõtteid, kus on üksainus juhataja, näiteks riigi trükikoda. Riigi trükikoda juhib üks isik ja ei ole kuulda olnud, et seal oleks midagi halba juhtunud.

See näitab, et üks inimene võib riigi ettevõtteid väga hästi juhtida ja palju vastutuse-rikkamalt kui kolm. (L. Johanson, stp: Riigi trükikoda on väga lihtne asutus, turba- ja põlevkivitööstus aga väga keeruline.) Igal tööstusel on omad keerulikkused ja lihtsused, ja ei saa öelda, et riigi trükikoda juhtimine kerge oleks. (L. Johanson, stp: Mõnivaiksem vargus võib ettetulla.) Härra

Johanson, Teie teate väga hästi, mis riigi trükikojas ette võib tulla! Seal trükitakse praegu ka rahamärgid, mis on vastutuserikas töö, ja igatahes rohkem vastutuserikkam, kui riigi põlevkivitööstuse juhtimine. (L. Johanson, stp: Egaseejuhatusestolene, kui keegi väärt-pabereid tasku paneb.) Aga see on sellest korrast, mis seal maksma pandud. Seda ei saa väljaspoolt keegi teha, vaid seda peab koha peal korraldatama selle poolt, kes tööd juhib.

Elu on näidanud, et ei saa igasuguste komisjonidega ja nõukogudega kuigi kaugele. Rkl. Tõnisson tõi ette aktsiaseltse ja näitas ära, kuidas terves ilmas ei ole aktsiaseltse, kus oleks üks juhataja, vaid on ikka mitmeliikmeline juhatus. Kuid riigi põlevkivitööstust ei saa eraaktsiaseltsidega võrrelda, sest riigi ettevõtteid kuuluvad kaubandus-tööstusministri kaudu valitsusele, ja riigikassa on ainuke koht, kust nende põhikapitalid võetud ja ettevõtetesse paigutatud. Aktsiaseltsid on aga sarnased, kus kapitalid mitme omaniku poolt moodustatud, kes siis ka oma hulgast juhatuse valivad. Kapitali seisukohast ei saa riigi ettevõtteid aktsiaseltsidega võrrelda.

Härra Tõnisson tähendas, et üksikul inimesel riigi põlevkivitööstuse juhtimisel on väga suur ja rusuv mõju teiste inimeste peale. (A. Anderkopp, tõi: See on päris õige, seda näeme praegu.) Mis moodi? Võib olla, see on Teie vaade. Aga kas kolme juhatuse liikmega ei tule niisugune asi ette, kui puudused olemas, et neid hakatakse kõrvaldama tagauste kaudu, teiste, kolmandate inimeste läbi. Kui härra Tõnisson arvab, et meie ei või hulka töölisi ja intelligent inimesi ühe inimese juhtida anda, seal olla 3 direktorit parem, kes soliidsemalt asja juhtida võiksid. Kas seal ei tule mõju ilmsiks, mis tervendav ei ole, kus üksikutel juhtumistel täielikku korda tööstuses luua ei saa? Siin peab niisugune põhimõte läbi lööma, et üks inimene võib käskida ja keelata, siis võime riigi põlevkivitööstuses korra luua ja tööstusest head loota.

Edasi arvab härra Tõnisson, et kulude kokkuhoidmise mõttes võiks ehk pearaamatupidaja kaasdirektoriks olla. Minu arusaamise järgi on lugu hoopis teine. Kui juhatus olemas, siis peab ta niisugune olema, kes otsekohe tegevasse töösse segatud ei ole. (J. Tõnisson, rhv: Kus see kirjutatud on?) Ma ei räägi, et see kirjutatud on. Siis võib juhataja otsekohe kõrvaldada kõik need vead, mis ta on kohustatud järele vaatama. Aga et pearaamatupidaja samal ajal ka direktor võiks olla, härra Tõnisson, seda ei saa olla. Kui direktor otsekohe pearaama-

tupidaja ei ole, siis läheb ta ja näitab vigade peale, mis parandada tulevad, aga kui ta ise pearaamatupidaja on, kuidas saab ta seda siis öelda, sest tema peab seda otsekohe siis enesele ütleva. (Vahel hüües O. Gustavsoni, stp poolt.) Kuidas, ma ei saa aru, mis Teie ütlete! Mina ütlesin väga selgesti. Kui ta ise on pearaamatupidaja, ja kui raamatupidamises vigu ette tuleb, kuidas saab see kaasdirektor enese üle kohut mõista, ta püüab, muidugi mõista, seda viga salata. Kui otsekohe üldjuhataja on, siis võib see öelda: siin või siin on viga ja see peab kõrvaldatama. (L. Johanson, stp: Tateebpunase tindiga kriipsupeale, et see õige on!) Aga kui see õige ei ole? (L. Johanson, stp: Siiste õigeks!) Kuidas võib nii teha? On isenesest mõistetav, kui tahetakse, et kolm direktorit peab olema, siis on otstarbekohane, et need asjade üldjuhatajad on, mitte aga, et üks direktoritest pearaamatupidaja oleks. Härra Tõnisson, Teie võite selle peale pead raputada. See on Teie vaatepunkt. Vaatepunktid võivad mitmesugused olla. Teil võib ju õigus olla nimelt kokkuhoiu mõttes, et pearaamatupidaja võiks kaasdirektor olla. Kuid mina lähen teiselt seisukohalt välja, kui ütlen, et kui kaasdirektor oma ametialal vae teeb, siis ei saa ülddirektor seda viga niipea kätte.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud põhimäärustes on öieti kaks suuremat muudatust ette võetud, nimelt põhikapitali suurendamine ja juhatuse ümberkorraldamine. Oleks loomulik, kui sarnasel korral, kus põhikapitalile juurde tehtakse anda riigi summadest, et kaubandus-tööstusminister annaks ülevaate nende põhjuste kohta, mis pärast see tarvis on, ja samuti ära märgiks need tulevikuväljavaated, mis põlevkivitööstusel võivad olla, ning ühtlasi ära tähendaks, missugused väljavaated on eratööstusel sel alal. Ma arvan, et praegu see juhus on, kus need küsimused võiksid tulla täies ulatuses ülevaatusse alla. Ma olin küll rahaasjanduse komisjonis, kuid pean ütleva, et seal tarvilikku ülevaadet ei saanud. Usun, et see ülevaade on kõigile Riigikogu liikmetele meele järele, pealegi, kuna aruandja lähemalt ei põhjendanud, mis pärast üks ja teine muudatus põlevkivitööstuse põhimääruses tarvilik on. Peale selle on ajakirjanduses ja ka mujal põlevkivitööstuse sisemise korra kohta üht ja teist ette toodud, ja ei ole ülearune, kui ka neid küsimusi lähemalt puudutatakse. Näiteks on üldiselt teada, et õlivabrik vahetevahel seisab, vahel on raskusi olnud õli turule toimetamises. Ma arvan, kui nende küsimuste

kohta mõned andmed herra kaubandus-tööstusministri poolt ette kantaks, siis selle üle tänulik võiks olla.

Mis puutub muidu sisemisse korda, siis on selle kohta palju kaebusi. Põlevkivitööstuses on kasvanud õnnetusjuhtumiste arv. Õnnetusjuhtumiste vastu võitlemiseks on seal maksuma pandud vastavad määrused. Embkumb, kas need määrused on liiga puudulikud, või neid ei täideta? Minu arusaamise järgi nii sagedasti õnnetusjuhtumisi ei tohiks ette tulla, kas variseb seal kokku mõni käik. Hiljuti oli õlivabrikus plahvatus, mis põhjusel, selle juures ei ole peatatud. Viimane plahvatus oli üks suurematest õnnetustest meie tööstuse alal.

Edasi on palju kaebusi töötingimuste kohta tulnud. Minu arvates on neil õigus, kes ütlevad, et riigitööstuses ei tohi nii ekspluaateerida töölisi, ei tohi samasuguseid töötingimusi maksuma panna, nagu teevad seda eratevõtjad, ära kasutate tööturu seisukorda, püüdes alla suruda töötingimusi. Riigi tööstuses peaksid töötingimused olema kokku seatud välja minnes sootu teistelt alustelt, kui tööturul, mis võimaldab seda kõige halvemal kujul teha, Riigitööstuses peaksid töötingimused palju eeskujulikumad olema, tuleb töökaitsemäärusi täpselt täita. Kahjuks ei saa seda meie põlevkivitööstuse kohta öelda. Ka seal on väga palju väärnähtusi ette tulnud. Et õhkkond põlevkivitööstuses kaunis raske, seda on püütud seletada sellega, et sinna tulevad töölised, kellel mujal nii kergesti püsivad paika ei ole, nad tulevad sinna ajutiselt ja see teeb õhkkonna seal raskeks. Aga see ei või tõsine põhjus olla. Minu arvates on see juhatuse ja terve selle korralduse puudus ja süü. (K. Tonkman, põl: Seal on kolm direktorit.) Praegu on kaks. See ei puutu asjasse, on seal kolm direktorit või kaks direktorit, see on koguni iseküsimus. Õhkkond peaks seal minu arvates ka paremaks muutuma. Seal on isegi nii raske õhkkond, et ühes osas põlevkivitööstuses ei saada töolistevanemaid, keda seadus nõuab, valida. Kuid riigi ettevõtetes tuleks täita maksvaid seadusi, ja töölistel peaks ka seal oma vanem olema.

Mis puutub käesolevasse seaduseelnõusse, siis tegin mina komisjonis ettepaneku, et antaks ka neile töölistele, kes põlevkivitööstuses püsivalt on teeninud, pensioniõigus, nagu näeme raudteetehastes ja teistes riigi ettevõtetes. See ei leidnud aga poolehoidu, sellele vaieldi vastu. Mispärast? Kas mingisugustel põhjustel või asjalikkudel kaalumistel, selle kohta ei ole selgust saadud. Kui vaatame põlevkivitööstuse iseloomu, siis tuleks tööstuses püsivalt teeninud töölistele, näiteks masinistidele,

kes seal 25 aastat teeninud, just riigi tööstuse edukuse seisukohalt teiste riigitöölise õigused anda, ühtlasi ka pensioniõigus. See palju maksuma ei läheks, tegemist on ainult sajatuhandetega, sest tööstus ei ole nii vana, et võiksime praegu eeldada suurt pensionäride arvu. Kui siin vastu on vaieldud vastavale parandusele, on tegemist küll mingisuguse arusaamatusega või ühekülgse ilma vaatega. Niisamuti ei teeks ka kahju, et töölistel niisuguses ettevõttes nõukogus koht oleks. Töölistele on üldkoosolek ette nähtud, ja seal võiksid nad valida esindaja, kes nõukogusse saadetakse. Meil on seniajani praktiseeritud korda, et Vabariigi Valitsus nimetab ühest või teisest erakonnast ühe esindaja. See minu arvates ei ole õige talituseviis, jakui võimalik on esindajat töölise hulgast valida — ja see on võimalik — siis tuleb seda teha. Öeldakse, et töölise hariduslik tasapind on nii väike, et neile seda õigust anda ei või. Kellel on võimalus olnud näha põlevkivitööstuse töölise koosseisu, sellele selgub, et seal väga mitmesuguse haridusliku tasapinnaga inimesi leidub. Kui erapõlevkivitööstust võtta, siis on teada, et seal terve rida kõrgema haridusega inimesi olude sunnil on tööl. Ma usun, et töölised valivad oma keskel esindajateks ikka kõige paremaid, ja ma arvan, et see peaks neile nõuetele vastama. Arvatakse, vast see ei ole kasulik tööstusele, kuid valitsusel on siin vabad käed. Ma arvan, et kui töölisteesindajale koha lubame, siis ei loo see midagi uut. (Vahelhüüe.) Mujal on seda tunnustatud. Ja ma arvan, et need kogemused, mis töölisteesindaja sinna viib, on väga tähtsad, ja igapäevane asjale lähedalolek võib nõukogus kasulik olla. Peale selle on tal võimalik tarviliku olukorda valgustada, ja ma usun ka, et tehnilise töö kohta võivad nad õige praktilisi näpunäiteid anda.

Siin tuuakse ette, et neil võivad olla saladused ja siis ei ole töölisteesindaja sinna juurde saatmine võib olla vääriline. Seda ei saa öelda. Meil on tulnud iga kivi juures ette nähtusi, kus ühed või teised isikud on eksinud seaduste vastu. Ja ma ei saa öelda, et just töölised on sarnased, keda ei või usaldada.

Ma leian, et need põhjendused, mis on ette toodud kahe ettepaneku vastu, mis komisjonis kaalumisel olid, on väga vigastel jalgadel, ja siin on tegemist ainult ühekülgse vaatepunktiga.

Mis puutub sellesse, kas juhatuse peab olema kolme- või neljaliikmeline, selle kohta ma oma arvamus ei hakka avaldama. Ütlen ainult seda, et turbatööstuse saja miljoni korstnasse kirjutamine ei ole sündinud põhjusel, et juhatuse oli kolmeliikmeline. (Vahelhüüe:

Oli 3-liikmeline.) Et see kolmeliikmeline juhatus oleks selle põhjuseks olnud, seda ei ole kuskil öeldud. Süüdi olid omaaja olud, kus oli nõndanimetatud laiatamise tung, ja praegune tehniline juhataja on seal märkinud asjatundmatust. Kui see asjatundmatus võis ilmsiks tulla kolmeliikmelise juhatuses juures, siis võib see juhtuda ka üheliikmelisel juhatusel. (Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Seal võis ka tegelikult üks olla.) Seal võis ka tegelikult üks olla, ütleb härra kaubandus-tööstusminister. Üldmulje on ikkagi see, et turbatööstust on juhtinud üks inimene.

Mis puutub võrdlusesse riigi trükikojaga, siis ei saa riigi põlevkivitööstust sellega võrrelda, sest viimane on palju komplitseeritud tööstus. Seal on mitmesuguseid alasid, kuna riigi trükikoda on lihtne, ühe katuse all, tellimised on lihtsad, tööolud on lihtsad. Kui meie sellega võrdlusi hakkame tegema, siis võib see meid rappa viia. Need on kaks eriselloomuga ettevõtet, üks on laialdane, komplitseeritud, mitmekesine, teine aga väga lihtne. Ma ei ütle sellega, et riigi trükikoja juhataja tegevusel suurt tähtsust ei ole ja et ta vastutus suur ei ole, see võib tihti isegi põlevkivitööstuse juhataja vastutuse ületada. Need on kaks täiesti isesaja. Sarnaste võrdlustega ei saa kõneleda kolmeliikmelise juhatuses poolt ega vastu. (Vahelhüüe: Võib kaks võtta!) Võib ka kaks.

Kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Eelkõnelejatele tahaksin ma järgmist vastata: küsimuse üle, missuguse nimetuse peaksime võtma, kas põlevkivitööstus või õlikivitööstus, võib vaielda. Mina isiklikult olen tarvinud õlikivitööstus. Tööstuse juhatuses pooldab põlevkivitööstust järgmistel põhjustel: õlikivi on leida mitmel pool, aga ta ei põle, kuna temas õli vähe on. Meie õlikivi aga põleb, sellepärast nimetatakse seda Saksa keeles „Brennschiefer“ ja Inglise keeles nimetatakse küll õlikiviks, „oil shale“. Mina arvan, et katki ei ole midagi, kas tööstust nii või teisiti nimetatakse, aga mis mõtlema paneb on see, kas on tarvis muuta ettevõtte nime, mille all ta juba ligi 10 aastat on töötanud.

Nüüd juhatuses küsimus. Valitsus on alati seisukohal olnud, et kohane oleks kollegiaaljuhatus. Seda seisukohta olen kaitsnud ka Riigikogu komisjonis, kuid see seisukoht ei löönud seal läbi. Ja kuna see küsimus põhimõttelik ei ole, siis ei tahtnud valitsus sellest tülküsimust teha. (A. Anderkopp, tõer: Kas Tonkman teeb muidu kriisi?) Mina tahan asjalikult ja rahulikult vastata. (K.

Tonkman, põl: Teie, härra Anderkopp, tahate kriisi teha, Teil on kriisisuitsud igapäev taskus, aga ei saa, ei saa kriisi teha, ei tule sellest kriisist midagi välja.—A. Anderkopp, tõer: Ega ma ei taha valitsuse kriisi, ma tahan Tonkmani kriisi.) Meie riigi tööstuste eluiga on sedavõrt lühike, et meil oma praktilise põhjal raske on öelda, kumb parem on. Meil riigitööstusel on küll kollegiaaljuhatused olnud, kuid sisuliselt ja see on avalik saladus — on neid üks isik juhtinud. Läänud aastal tuli mul lahendada hakata seda küsimust ühes riigi tööstuses, kus kolleegium ei töötanud. Juhatuses oli kolm inimest. Kaks ei saanud aga üksteisega läbi, ja selle all kannatas töö. (K. Päts, põl: Andsid üksteisele kirjalikke käske.—T. Kalbus, tõer: Teie, härra minister, ütlete liiga pehmelt.) Mina olen rahuarmastaja inimene viimasel ajal.

Võiksin kollegiaaljuhatuses poolt näiteid tuua teiste maade kogemustest, nagu härra Tõnisson siin väga tabavalt ette tõi. Mul jääb ainult nii palju juurde lisada, et kollegiaaljuhatus on meil võimalik konstrueerida nii, et ta administratsiooni kulud ei tarvitse suurendada. See on mõeldav nii, et igal juhatusel liikmel oleks oma kindel ala juhtida. Üks oleks kommertsdirektor ja hoolitseks saaduste müügi eest, teine oleks tehniline direktor, kes vastutaks tööstuse tehnilise külje eest j. n. e. Teatavad küsimused otsustavad nad iseseisvalt, kuna teatav kompleks küsimusi kollegiaalsele otsustamisele kuuluks.

Öeldakse, et niisugusel juhtumisel, kui peaks pearaamatupidaja juhatuses liige olema, ei saa raamatupidamist korralikult teostada ja kontrollida. Aga misjaoks siis nõukogu olemas on ja riigikontroll ja teised kaasdirektorid? Kes vähegi enda loeb juhatuseliikmeks, see peab teisele ütlema, et sul ei ole need ja need asjad korras, katsu neid korraldada. Omal ajal tegingi korralduse, et üks juhatuseliige asub Kohtlasse õlivabrikut juhutama ja oleks kohapeal üldine tehniline juhataja, kuna kommertsdirektor Tallinna jäi.

See seisukoht, et tööstusel võiks üksik juhataja või direktor olla, laseb ennast ka teatud määral kaitsta, kuid sel juhtumisel tulevad sarnase direktori kohta suured nõudmised üles seada. Kui ta on õnneliku iseloomuga, usaldab oma kaastöölisi, tunnustab tööjaotuse põhimõtteid ja ei taha kõike oma kätte kiskuda, — siis on see asi hea. Aga üks asi on Vabariigi Valitsusel selge, et selle isiku käest, kellele nii suur kapital kätte usaldatakse, peab nõudma ka suurt vastutust. Üheks abinõuks oleks kautsjon. Suurt kautsjonit ei saaks nõuda, kuna siis vahest mõnigi kohane isik, kellel kapi-

tali vähe, ei saaks tööstuse juhiks hakata. Mõnel pool on suurte ettevõtete juhte õige tähtsusetä mahaarvamistega kautsjonist trahvitud, ja see on mõju avaldanud. Loomulikult eeldab sarnane talituseviis kõrgesti arenenud vastutusetunnet. Komisjon jättis välja löike, mille järgi Vabariigi Valitsus võis juhatuse liikmetelt kautsjonit nõuda. Kuid minu arvamise järgi ei takista see siiski Vabariigi Valitsust tarvilikul korral kautsjonit nõudmast. Üksikjuhatuse juures on ühtlasi selge, et vähemalt nõukogu esimees peaks ettevõtte juhtimist aktiivselt jälgima. See nõuaks tema käest senisest suuremal määral tööd ja tuleb tasuda. See nõuab lisakulusid. Üksikjuhatajat süsteemi kaitseks ei maksa näitena ette tuua. Siin asub ettevõtte ühes majas. Selle ettevõtte ja põlevkivitööstuse juhtimise vahel on vahe käegakatsutav.

Mis sellesse väitesse puutub, mis aruandja ette tõi, et juhatuse ei tohi ise tegelikult ettevõtet juhtida, vaid ta võib olla ainult järelevalve asutuseks, siis see põhimõtte kõljab ainult nende ettevõtete juhatuste kohta, kelle alla kuuluvad mitmed suured ettevõtted, mis mitte ühes kohas ei asu, kuid meie olukorras on see täiesti vastuvõtmatu. (K. Tonkman, põl: Aga, härra minister, Teie ei vaidle selle põhimõtte vastu.) Vaidlen vastu.

Siis tahtis härra Johanson teada, millest on tingitud põlevkivi kapitalide suurendamine. Tegevusekapitali, kui sarnast praegu olemas ei ole. Kogu põhikapital on sisse ehitatud ja peale selle veel ümmarguselt 50 miljonit võõrast raha. Kõik aeg ratsutatakse vekslite seljas. Peale selle nõuab põlevkivitööstus veel uut kapitali sisseehitamist. Näiteks asub õlivabrik külje all rida laudkuure, kuhu töökojad paigutatud. See pole tulekahju mõttes sugugi soovitatav. Ka tahavad kaevanduse korteriolud parandamist. Meil tuleb arvestada sellega, et kaevandustesse lähevad töölised nii mujal kui ka meil harilikult sel juhtumisel, kui neil enam mujal tööd leida ei ole. Kui kaevanduses korteriolud pealegi halvad, siis on karta, et meie tarvilikul määral kaevandustöölisi ei saa. Töölisi tuleb juurde tõmmata korralikkude korteritega ja teiste soodustustega. Iseenesestki mõista tuleb korteripolitikat järkjärgult teostada.

Siis küsiti, missugused on põlevkivitööstuse väljavaated. (A. Anderkopp, tõer: Siin kõige kallimas majas asub see asutus, kulud on liiga suured.) See on nii, kuid asi on liikumas. Ma loodan, et korda läheb Tallinna korteri kulused poole peale vähendada. Kuid igakord ei saa meie juures asju kiiresti lahendada.

Mina olen riiklikkude ettevõtete peale alati sellelt seisukohalt vaadanud, et need ainult teerajajateks peavad olema aladel, kus eraalgatus tarvilikku aktiivsust ei näita. Meie näeme kuidas omalajal Prantsusmaal siiditööstuse riik löi. Meie riiklik põlevkivitööstus on oma teerajaja osa võrdlemisi rahuloldavalt täitnud. Põlevkivi vastu on huvi tõusnud, ja riigikapitali kõrval on siin juba mitmed eraettevõtjad tõsiselt tööle asunud. Kütteinena on põlevkivi meil esialgu läbi löönud, kuna õliajamise küsimus alles katsete ajajärgus on. Ei saa salata, et on avaldatud kahtlust, kas põlevkivi kui küttematerjal praegusel kujul vastuvõetav on. Peapõhjuseks on selle juures põlevkivi rohke tuhasisaldus, mis üle poole välja teeb. Seniajani ei ole korda läinud tuha kasutamise küsimust lahendada. Küsimus läheb veel tõsisemaks, kui kivisööhinnad tulevikus peaksid langema. Seda arvesse võttes määras Vabariigi Valitsus viimasel nõukogu täiendamisel sinna ühe suurema põlevkivi tarvitava asutuse esindaja, nimelt raudtee peadirektori. On arvata, et nüüd need raskused, mis tarvitajatel põlevkiviga kütmisel olemas, nõukogus tulevad tõsisele kaalumisele ja võimalikule lahendamisele. Ma loodan, et meil siiski mõne aasta pärast laheneb õliajamise küsimus, nimelt kütteõli saamise küsimus, ja meil võimalik on üle minna õliküttele peale. Muidugi tuleb ka siin kivisööhindade kujunemisega arvestada. (M. Juhkam, tõer: Võtke, härra minister, see asi ka kahtluse alla!) Igatahes on riigi põlevkivitööstus põlevkivi kütteinena tarvitama õpetanud.

Nii siis võiks öelda, et põlevkivitööstus kütteinena on läbi löönud, et ta püsib ja peabki püsima, kui meie ei taha oma kaubabilanssi passiivseks muuta. Meie peame valvel olema, et ta edasi võiks püsida, kuni õliajamise probleem laheneb.

Mis puutub õlivabrikusse, mis iseenesest on kandvam osa probleemis, siis võib vaadata selle kui proovivabriku peale. Meie teame, et teised ehitajad, nagu näiteks Rootsi grupp, ehitab omale proovi-õlivabriku, mis läbilaske poolest riigi õlivabrikust suurem on. Sarnase väikese ulatuse juures aga ei saa riigi õlivabrik kütteõli valmistada. (K. Päts, põl: Nime taga seda õlikiviks parem.) Kui vabriku läbilaske aga viis korda suurem oleks, nimelt 1000 tonni päevas läbi ajaks, saaksime siis kütteõli turuvõimsa hinnaga. Praegu tarvitame oma õli sõjalaevastikus. Oma õlile oleme ostjaid leidnud sel teel, et oleme seda, selle omadusi selgitades, suutnud impregneerimisainena turule viia. Selle aine valmistamisel saadavate kõrvalainete, eriti pigi ja goudroni peale on nõudmine rohke. Raskus seisab sel-

les, et meie ei ole suutnud välismaail oma õlile kindlat märki võita. Õli pakkudes küsitakse alati järele, missugune omadus sellel õlil on. Siis oleme sunnitud pöörama kohapealsete laboratooriumide poole, et selgitada õli omadusi ja usaldust selle vastu tõsta. Õlimüümisel tekib raskusi ka sellest, et meie valmistus vähene. Näiteks oli meil ühe suurriigiga kaup koos, kuid ühele laevataiele järgneb tellimine teise ja kolmanda peale, niipalju meil aga anda ei ole.

Üldiselt võin tähendada, et meie õliasjanduse probleem hakkab senisest kiiremas korras edenema. Seda näitavad juba need summad, mis katsete peale kulutatud. Nii näiteks on üks tööstus üle 150 miljoni kulutanud katsete peale. Peale selle on viimasel aastal uusi katsetegijaid juurde tulnud.

Vabariigi Valitsus on püüdnud kaasa aidata, et põlevkivitööstusel, olgu riigi või eratööstus, võimalik oleks soodsalt areneda ja kiiremas korra õliajamise küsimust otsustada.

Meie põlevkivitööstuses võime käesoleval ajal elavust märgata. Ka võib tähendada, et meie põlevkivi peetakse silmas kõigi nende riikide poolt, kes õlitööstusest huvitatud. Kuna just avalikult sellest kõneldud ei ole, ei pea mina võimalikuks selle kohta üksikasjalikumaid teateid anda.

Rkl. Johanson käsitas ka riigi põlevkivitööstuse sisemist korraldust. Nimelt tõendas tema, et seal tihti õnnetusi juhtub. Võrreldes välismaa kaevandustega on Eesti põlevkivitööstuses õnnetusi vähem sellepärast, et meil kõigepealt ei ole kaevandustes maa-aluseid gaase. Käikude laed on kaetud kivi-kihtidest sedavõrt, et isegi tugesid vähe tarvis läheb. Nii tähendatakse, et kui toed pannakse, siis ennemini õnnetus võib juhtuda sel teel, et toed kaela kukuvad.

Mõnikord juhtub, et inimesed, kes kauemat aega põlevkivitööstuses töötanud, sealse õhkkonnaga harjunud ja ei pea enam ettevaatuse nõudmistest täpselt kinni, kipuvad riskeerima puurides mõne augu rohkem, et rohkem kivi seinast puruneks ja kivi kaevamine jõudsamini läheks. Kuid üldiselt võib öelda, et õnnetused sagedased ei ole. Viimane õnnetus võib tähelepanu äratada. Edasi, destilleerimise hoones juhtus plahvatus, kus mitu töölise haavata sai. Asja on järele uuritud, ja prokurör on leidnud, et plahvatuse põhjuseks on asjaolu, et torustikku on vett tekkinud. Vee tekkinemise ei saa kedagi süüdistada, ja sellepärast on prokurör asja lõpetanud. Töölised olid kinnitatud ja on paranemas.

Nüüd mis puutub raskustesse palgamaksmisel, mida nimetas rkl. Johanson, siis oli siin

omal ajal raskusi, aga viimasel ajal ei ole sellest midagi kuulnud. Raskused palgamaksmise juures on arusaadavad praeguses olukorras, kus tööstusel tegevusekapital puudub. Kuid viimasel ajal ei ole ministeeriumisse ühtki vastavat kaebust tulnud.

Mis puutub üldisesse raskesse õhkkonda kohapeal, siis mina isiklikult ei ole seda tundnud, ei ole ka kaebusi selle kohta tulnud, ja sellepärast on mul selles küsimuses väga raske midagi öelda.

Tööliste sotsiaalse kaitse küsimuses, millest siin jutt oli, asus Vabariigi Valitsus ja rahaasjanduse komisjoni enamus seisukohal, et põlevkivitööstuse korraldamisel tuleb pidada ühest põhimõttest kinni — et ta oma korralduse poolest vastaks eraettevõtetele, olles sama painduv, ja et teda eraettevõtetest suuremal määral sotsiaalsete kohustustega ei koormataks. (Vahelhüüe L. Johanson, stp poolt.) See ei räägi Teie, vaid minu kasuks. Kui meie praeguse olukorra juures, kus põlevkivitööstus soodustatud seisukorra maksutamise asjus kaotab, temale uusi koormatusi peale paneme, siis seaksime ta eraettevõtetest halvemas seisukorda.

Peale riigi ja omavalitsuse maksude oli riigi põlevkivitööstus ka kontsessioonimaksu asjus eesõigustatud seisukorras. Nimelt maksavad kõik eraettevõtted väljavõetava õlikivi pealt 5%, põlevkivitööstus ei maksa pennigi. Praegu kaalume: kas ei tuleks riigi põlevkivitööstus ka selles osas asetada ühesugusesse seisukorda eraettevõtetele. Siis oleks põlevkivitööstuses täielik ärilise kalkulatsiooni õhkkond loodud, kuid ühtlasi tuleb siis rehkendada puudujäägiga. Ja kui siis õliajamise probleem lahenenud on, ja põlevkivitööstus oma eluülesande täitnud, siis võib küsimus tekkida, kas on põhjust talle juurde maksta, proovi-õlivabrikul elu sees hoida. Ja kuigi meie siis sunnitud oleksime ka tunduva osa üldiselt ta põhikapitalist maha kirjutama, siiski oleks meie rahvamajandus üldiselt võitnud.

Kuigi ei ole saadud vastu tulla härra Johanson, ettepanekule tööliste kindlustamise asjus, siis on ometi tööstuse juhatus alati püüdnud tööliste peale mõelda. On loodud abiandmise ja paiuki kassa. Seda on tehtud eraalgatusel, ilma et oleks sellekohane kohustus peale pandud. Hea tahtmise juures on võimalik siin midagi ära teha ja ongi tehtud. Peale selle on Kohtlas rahvamaja olemas, kus pidusid korraldatakse ja ka kino sees on. Ei saa öelda, et siin ei ole midagi tehtud. (O. Gustavson, stp: Aga seda rahvamaja just töölistele tarvitada ei luba tagi, selles see häda seisabki!) Seal on kino, töölistel on oma laulukoor. Töölised

laulavad, vaatavad pilte, käivad seal teed joomas. (L. Johanson, stp: See oleks ju päris hull, kui nii suures alevikus ei oleks rahvamaja.) Kahtlemata on see nii. Teisest küljest on ühtlasi selge, et ei saa kõiki mõnususid luua mõne aasta jooksul, vaid tuleb järjekindlalt neid võimalusi luua.

Mis puutub ettepanekusse, et üks töölisesindaja oleks valitud nõukogusse, siis isiklikult oleks see ettepanek mulle täiesti vastuvõetav, kuid valitsus ei ole seda küsimust veel kaalunud. Ma võin öelda, et seda praktikat välismaal on heade tagajärgedega kasutatud. Võtke näiteks väike Belgia. Sealsetes vabrikutes ja tööstustes mul on juhus olnud neid kahes kohas vaadelda, nimelt puuvillatööstustes nõukogu oli pariteetlikul alusel valitud ja olevat häid tagajärgi andnud. Seal ei olevat ühtki streiki olnud. Muidugi, meil on olukord vast teistsugune ja erilised põhjused, mis pärast sarnase ettepaneku vastu võidakse vaielda.

See oleks öieti kõik, mis mul käesoleva põhimääruse kohta lugupeetud eelkõnelejale vastata oleks.

J. Tõnisson (rhy): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ainult paar sõna. Härra Tonkmani seletused ei ole suutnud minu veendumusi põlevkivitööstuse organisatsiooni kohta muuta. Arvan, et nad ka teisi teistsugustele vaadetele ei vii. Sest see, et mõni ettevõtte, kus on juhatas kollegiaalne, hästi ei ole töötanud, on siin tagasi tõrjutud. Võin öelda, et kõige suuremad ettevõtted nüüd teistel mail on just kollegiaaljuhatuses, ja nad töötavad niisuguse edukusega, et nad meie juurde ulatuvad. Võtke näiteks ainult A. E. G., Siemens-Schuckert ja teised. Kõik suurtööstused, nagu söekaevandused, jõutööstused, ja teised, mis üleilma kuulsad, need on töötanud kollegiaaljuhatuses.

Need väited, et turbatööstuses lood head ei ole, ei kaalu palju. Seal on otsustavad vast teised põhjused olnud, igatahes mitte need asjad. Asja võib teisest küljest sellepöolest parandada, et ei ole tarvis kolme direktorit. Võtke kas või 2, nagu tähendas kaubandus-tööstusminister. On just soovitatav, et üksikud direktorid juhiks oma üldtegevuse kõrval eriala. Kontroll nende eriala kohta on siiski võimaldatud. Selles ei võiks ju raskusi olla.

Aruandja K. Tonkman (lõpusõna): Austatud Riigikogu liikmed! Põlevkivitööstuse nime muutmise küsimus rahaasjanduse komisjonis arutamisel ei olnud. Nime muutmise kohta vastas härra kaubandus-tööstus-

minister, ja mina ei pea tarvilikuks enam peatuda selle küsimuse juures.

Mis puutub põhikapitali suurendamise küsimusse, on õige, et seda küsimust puudutati pikemalt rahaasjanduse komisjonis ja kõneldi suurendamise vastu. See oli Vabariigi Valitsuse täiendav ettepanek — põhikapitali 1 miljoni krooni võrra suurendada. Komisjoni enamus otsustas selle küsimuse jaatavalt, olgugi, et sellele vastu räägiti. Mina arvan, et kui vastav paragrahv II lugemisel arutamisele tuleb, siis võib olla, tehakse ka sellekohane parandus-ettepanek põhikapitali vähendamiseks.

Mis puutub direktorite arvu küsimusesse, siis tekib mulle niisugune mulje, nagu oleks see minu isiklik asi — ühte direktorit soovitamaks pidada. See ei ole sugugi nii. Direktorite arvu küsimust kaaluti komisjonis mitmekülgselt. Seda küsimust on juba 4 aastat arutatud, mitte ainult riigi põlevkivitööstuse põhimääruste juures, vaid ka riigi turbatööstuse põhimääruste arutamise juures, mis üksteisega analoogilised on. Meie oludes võib niisugust asutust, nagu seda on riigi põlevkivitööstus, täiesti üks direktor juhatada. Kui kahest või kolmest direktorist kõneldakse, siis minu arusaamise järgi on siin rohkem direktorite kohasaamise küsimus päevakorral, kui mitme direktori vajaduse küsimus.

Mis puutub sellesse, et võiks 2 direktorit olla, siis ei oska mina enesele ette kujutada, kuidas võib 2 direktorit paremini ettevõtet juhtida kui 1 direktor. Minu arvates võib 2 direktorit palju halvemini tööstust juhtida. Kui üks direktor on mingisuguse küsimuse poolt ja teine direktor vastu, siis hakatakse vägipulka vedama, üks poolt, teine vastu, ja küsimust ei saa otsustada. Härra Tõnisson ja härra kaubandus-tööstusminister põhjendasid seda, et meil võiksid üksikud tööstusosakonna juhatajad või pearaamatupidaja kaasdirektoriks olla. Mina ei oska seda enesele ette kujutada. Juhataja asukoht on Tallinnas, ja teine direktor asub Kohtlas, juhib oma eriala, ning kolmas direktor mõnes kolmandas kohas. Kus kohas nad kokku saavad ja asju otsustavad? (A. Tupits, põl: Tapale tulevad kokku!) Tapale peavad kokku tulema. Kujutage enesele niisugust juhatuse seisukorda ette, kuidas on võimalik sarnasel korral asju ajada. Niisugusel korral on kolme direktoriga täiesti võimata asju ajada. Niisugune kord on absoluutselt vastuvõtmatu.

Mis puutub töölisesindaja nõukogusse valimisesse, siis oli see küsimus rahaasjanduse komisjonis pikemalt kaalumisel. Seal jõuti lõpuks otsusele, et ei saa üht klassi eesõigustatud seisukorda panna, nagu seda töö-

lised sel korral oleksid. Ei või töölisi panna eesõigustatud seisukorda sellega, et nad ise valivad omale esinduse nõukogusse. Siis võivad tulla ja nõuda seda ka kõik teised. (L. Johanson, stp: Nad on töötegijad.) Töötegijad oleme kõik. Meie kõik töötame põlevkivitööstuse heaks, makstes selleks, et põlevkivitööstuse põhikapitali suurendada, makse. See peaks võimalik olema siis ka teistel, seda võivad nõuda siis põllumehed, rahvaerakond j. n. e., et nad ka oma esindaja võivad ise valida nõukogusse.

Kui teised nõukogu liikmed on Vabariigi Valitsuse poolt nimetatud, siis võib väga hästi ka töolisteesindaja Vabariigi Valitsus nimetada, nagu see praegu on. Seni on seal töolisteesindajana olnud rkl. Virma, kes sõna tõsisemõttes tahab tööline olla. (Vahelhüüe paremalt poolt: Tahab olla!) Jah, tahab olla, aga tõeliselt tööline ei ole. Ja ma arvan, et sotsialistidel ei maksaks seda ka nii väga nõuda, sest ega teie oma põhimõtteid läbi ei löö, vaid läbi löövad oma põhimõtted seal taga nurgas olijad ja teie jäete ikkagi nõukogus esindajata. (Naer. — L. Johanson, stp: Parem on, kui Teie ise lähete sinna pimedasse nurka.) Mul ei ole tarvis sinna minna. (L. Johanson, stp: Teie arusaamine on liiga paks ja Teie teete ka seda plaksu ja sorri.)

Juhataja **R. Penno:** Aruandjalt on ettepanek, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

8. Välismaalaste mahajäänud varanduste korraldamise seadus — II lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **O. Gustavson.** Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Välismaalaste mahajäänud varanduste korraldamise seadus.

§ 1. Kohtu poolt Balti eraseaduse § 517. alusel hooldamisele võetud või võetavad kinnisvarad ühes nende päraldistega ja vallasvaraga, mis kuuluvad omandusena või kruntrendi või põlise rendi alusel isikutele, kes ei ole Eesti vabariigi kodanikud ja Eestist üle viie aasta ära olnud või kui neil tähendatud aja jooksul ei ole Eestis olnud alalist elukohta, määratakse müügile vastava rahukogu juures linna või valla vaestelastekohtu ettepanekul kui omanik, kruntrentnik või põline rentnik või tema õigusjärglane ei ilmu Eestisse ja ei nõua tagasi hooldamisele võetud varandust

kuue kuu jooksul, käesoleva seaduse jõusseastumisest arvates, või juhtumisel, kui hooldaja määramine sünnib pärast käesoleva seaduse maksmahakkamist, siis arvates hooldaja määramisest.

§ 2. Eelmises paragrahvis tähendatud varanduse hinnang müügi jaoks määratakse kindlaks vaestelastekohtu poolt hooldaja ettepanekul. Ühe kuu jooksul peale hinnangu kindlaksmääramist vaestelastekohtu poolt esitab hooldaja rahukogu esimehele ära kirja vaestelastekohtu määrusest varanduse müümise ja hinnangu kohta, mis peale rahukogu esimees määrab ühe kohalikkudest kohtupristavitest müügi toimimiseks. Müümine sünnib tsiv. kohtupidamise sead. §§ 1141—1151, 1154, 1156—1168 ja 1170 ettenähtud korras. Kui esmakordne müük korda ei lähe, määratakse rahukogu poolt teistkordne müük kaks kuud hiljem. Teistkordsel müümisel võidakse varandus ära müüa ka alla vaestelastekohtu hinnangu. Kui ka teistkordne müük korda ei lähe, tunnustab rahukogu varanduse kui vaibevara kohaliku linna-, valla- või alevioma- valitsuse omanduseks, saates viimasele oma otsusest ära kirja.

§ 3. Kui müük teostatud, lõpetatakse hooldamine ja müügist kõikide võlgade, maksude ja kulude tasumise järele ülejäänud summad hoitakse vaestelastekohtu poolt alal seaduses ettenähtud korras.

§ 4. Kui omanik või tema õiguste pärija ei ilmu 10 aasta jooksul arvates varanduse hooldamisele määramisest, läheb hoiuleantud summa kohaliku linna-, alevi- või vallaoma- valitsuse omanduseks.

9. Riigiasutuste Rahaasjanduse komisjoni aruandja E. koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — I lugemisel. **Sulg:** Kohtuasutuste töö on järkjärgult muutunud ja selle tõttu on tarvis kohtuasutuste koosseisu vähe muuta. Üldiselt peab ütleva, et rahukohtunikude

töö paistab suurenenud olevat, nagu juurdelistatud statistika näitab, kuna kohtu-uurijate tegevus on vähenenud.

Käesoleva seaduse vastuvõtmisega oleks aasta jooksul üldistes kuludes vähendust 228.000 marka. Ühtlasi puudutas rahaasjanduse komisjon kohtute küsimust, kuid seisukohta rahaasjanduse komisjon selles asjas ei võtnud. Vabariigi Valitsuse ettepanek, kus viimases paragrahvis ette nähtud, et vabastavad kohtu-uurijad saavad vabastamise puhul täie palga edasi kuue kuu jooksul ja pool palka kolme kuu jooksul, ei leidnud raha-

asjanduse komisjonis poolehoidu sellepärast, et rahaasjanduse komisjon asus seisukohale, et kohtu-uurijate vabastamisel ei tuleks teha erandeid ja et ka neile palga edasimaksmine peaks sündima Riigiteenistuse seaduses ettenähtud alustel.

Teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

10. „Ühisus Tartu eksporttapamajale“ riikliku laenu andmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja rkl. Tonkmani puudumisel jääb „Ühisus Tartu eksporttapamajale“ riikliku laenu andmise seadus arutamisele võtmata.

Päevakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 13.55 m.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno.**

Abisekretär **J. Piiskar.**

